

Feiten en cijfers

Groene Hart Monitor 2018

Uitgebracht door de Stuurgroep
Nationaal Landschap Groene Hart

Groene Hart
NATIONAAL LANDSCHAP

Colofon

Titel	Groene Hart Monitor 2018	
Versie	Eindrapport	
Opdrachtgever	Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart	
Datum	10 december 2018	
Uitvoering	Kadaster	H1, H2, H3, H4, H5, H11, H12
	Wageningen University Research	H6, H7, H8, H9, H10
Vormgeving	Kadaster	

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Programmabureau Groene Hart:
Mail: programmabureau@stuurgroepgroenehart.nl
Telefoon: 030-2582431.

U kunt ook kijken op de website www.stuurgroepgroenehart.nl

	Samenvatting	4
1.	Inleiding	6
	Thema's	
2.	Bevolking en Wonen	7
3.	Economie	17
4.	Leefbaarheid	20
5.	Recreatie en toerisme	22
6.	Landbouw	25
7.	Natuur	27
8.	Water	28
9.	Bodemdeling	30
10.	Ruimtelijke kwaliteit	32
11.	Energietransitie	33
12.	Mobiliteit en bereikbaarheid	36

Aanleiding

Om de toestand en ontwikkelingen binnen het Groene Hart goed te kunnen volgen wordt tweejaarlijks de Groene Hart Monitor opgesteld. De bundeling van informatie over verschillende onderwerpen helpt ontwikkelingen te duiden en de discussie aan te gaan over de toekomst van het Groene Hart.

Belangrijkste conclusies per thema

Aan de hand van elf onderwerpen wordt de toestand van het Groene Hart beschreven. Per onderwerp worden verschillende sub thema's behandeld die een beeld schetsen van de huidige stand van zaken en van de ontwikkeling van de afgelopen jaren. Op de meest opvallende en relevante conclusies worden per hoofdstuk samengevat.

Hoofdstuk 1. Bevolking en wonen

Het Groene Hart heeft in 2018 ongeveer 721.000 inwoners. Dit aantal nam tussen 2008 en 2015 zeer geleidelijk toe, de laatste jaren gaat dit sneller. Dit komt voornamelijk door het positieve binnenlandsmigratie saldo, de natuurlijke aanwas neemt iets af. Vooral vanuit buurgemeenten (grote steden) wordt van en naar het Groene Hart verhuist. Jongeren vertrekken naar de grote steden om te studeren of werken. De laatste jaren lijkt het Groene Hart meer in trek bij jonge gezinnen. De in de vorige monitor vastgestelde vergrijzing zet verder door. De groep ouderen (65+) groeit snel en is sinds 2015 groter dan het aantal jongeren (0 t/m 14 jaar).

In het Groene Hart is veel eigen woningbezit (68%), zowel de sociale als particulier huur blijven achter bij het landelijke gemiddelde. De afgelopen 5 jaar was de nieuwbouwproductie boven het landelijk gemiddelde. Deze concentreerde zich rond Alphen aan den Rijn en Gouda, hier werden voornamelijk appartementen en rijwoningen gebouwd. Deze werden grotendeels binnen de bestaande kom gerealiseerd (gemiddeld 78%). De laatste jaren wordt er wel steeds vaker buiten de kom gebouwd met een piek in 2017 (37%).

De afgelopen 10 jaar (iets meer) hebben er ongeveer 68.000 particuliere woningtransacties plaatsgevonden in het Groene Hart. De prijs in Alphen aan den Rijn en Gouda was in 2017 weer op het niveau van voor de crisis (2008), in het overige Groene Hart lijkt dit in 2018 ook zo te zijn. Koopstarters kopen het meest rijwoningen of appartementen van rond de €200.000. De aankopen van doorstromer zijn meer divers. Nog steeds wordt vaak een rijwoning gekocht, wel iets duurder, met een prijs tussen de €200.000 en €250.000. Ook kopen doorstromers relatief vaak een dure (+ €400.000) vrijstaande woning.

Hoofdstuk 2. Economie

Het aantal bedrijven in het Groene Hart is de laatste jaren (bovengemiddeld) doorgroeid, dit komt voornamelijk door de grote toename van het aantal eenmanszaken, zzp'ers, freelancers en kleine zelfstandigen. De meeste bedrijven houden zich bezig met zakelijk dienstverlening. Ook het aantal banen neemt vanaf 2016 sterk toe, eveneens boven het landelijk gemiddelde. Van alle banen in Nederland bevindt zich 3,7% in het Groene Hart, vergelijkbaar met de gehele provincie Groningen of Friesland. Groot- en detailhandel zijn de grootste werkgevers. Sinds de vorige monitor is het kantooroppervlak in het gebied, sneller dan de landelijke trend, teruggelopen. De structurele leegstand ontwikkelt zich sneller dan in de rest van het land. Het is onduidelijk wat hiervan de oorzaak is. Het kan mogelijk te maken hebben met kenmerken van de voorraad.

Hoofdstuk 3. Leefbaarheid

Het Groene Hart scoort (vrijwel) overal goed op het gebied van leefbaarheid. Slecht een paar (stedelijke) buurten vormen een uitzondering. Over het algemeen is de leefbaarheid stabiel gebleven t.o.v. de vorige monitor. In veel delen van het Groene Hart is het voorzieningenniveau lager dan het landelijk gemiddelde. Zorgwekkend is de situatie echter niet.

Hoofdstuk 4. Recreatie en Toerisme

In 2017 hebben bijna 1,13 miljoen toeristen overnacht in het Groene Hart, iets meer dan een derde kwam uit het buitenland.

Er vindt ook veel dagrecreatie plaats in het Groene Hart. In 2015 waren het 132 miljoen activiteiten met een waarde van circa € 1,35 miljard. De meest populaire activiteiten waren wandelen en fietsen. Het aantal banen in de recreatieve en/of toeristische sector blijft in het Groene Hart sterker toenemen dan in de rest van het land. Ook de watersportsector blijft zich sterker dan het nationale gemiddelde ontwikkelen. Van de totale werkgelegenheid is 6,2% in (of gelieerd aan) de recreatieve en/of toeristische sector. Dit is nog steeds lager dan het landelijk gemiddelde.

Hoofdstuk 5. Landbouw

Anno 2018 zijn in het Groene Hart nog een kleine 3500 agrarische bedrijven actief. Ten opzichte van 10 jaar geleden is een derde van de bedrijven gestopt, een daling iets boven het landelijk gemiddelde. Het aantal arbeidskrachten in de landbouw nam in het Groene Hart iets sterker af dan gemiddeld in Nederland. Ondanks de afname van het aantal bedrijven en arbeidskrachten nam de omzet van de landbouw toe. De groei van de totale standaard opbrengst (SO) bleef in het Groene Hart overigens achter bij de landelijke trend, even als de ontwikkeling van de gemiddelde standaard opbrengst per bedrijf.

Hoofdstuk 6. Natuur

Het National Natuur Netwerk (NNN) heeft in het Groene Hart een oppervlakte van zo'n 30 duizend hectare, dat is 17% van de gebiedsoppervlakte en 4% van het totale NNN in Nederland. Daarnaast valt in het Groene Hart een oppervlakte van 22 duizend hectare onder de regeling van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Dit betreft 12% van het grondgebied in het Groene Hart en bijna een kwart van de totale oppervlakte ANLB percelen in Nederland. Het Groene Hart is, kortom, een belangrijk gebied voor het agrarisch natuurbeheer in ons land.

Hoofdstuk 7. Water

Op diverse plaatsen in het Groene Hart (met name in het veenweidegebied) zijn de concentraties fosfaat, en in mindere mate stikstof, nog steeds te hoog. Wel is de waterkwaliteit in algemene zin de afgelopen jaren verbeterd in het Groene Hart. De klimaatverandering is volop gaande in het Groene Hart. Naar verwachting zal de komende jaren lokaal vaker sprake zijn van wateroverlast, maar ook van extra inspanningen om watertekort te voorkomen. Om de schade daarvan te beperken is extra inzet van de waterschappen in het Groene Hart nodig.

Hoofdstuk 8. Bodemdaling

Circa 2/3 van het Groene Hart is gevoelig voor bodemdaling. Bij ongewijzigd beleid zal de bodemdaling in het gebied gemiddeld 0,9 cm per jaar bedragen, ofwel 35 cm daling in de periode 2010-2050. De kosten van bodemdaling in het Groene Hart zijn fors: naar verwachting 5 tot 10 miljard euro tot 2050. De toepassingen van actieve vernatting, peilfixatie, onderwaterdrainage en natte teelten zijn in principe perspectiefrijk om de bodemdaling in het landelijk gebied in het Groene Hart tegen te gaan.

Hoofdstuk 9. Ruimtelijke kwaliteit

De ruimtelijke kwaliteit in het Groene Hart is in 2018 niet wezenlijk veranderd ten opzichte van 2016.

Hoofdstuk 10. Energietransitie

Het Groene Hart is nog ver verwijderd van de ambities op het gebied van de energieopgave in 2040. Het energieverbruik is de laatste jaren wel geleidelijk gedaald. Mobiliteit en de gebouwde omgeving blijven de grootste energieverbruikers. De CO2 uitstoot is de laatste jaren afgenomen, sneller dan het landelijk gemiddelde (emissiecijfers zijn exclusief de uitstoot door de oxidatie van veen). Vergeleken met de rest van het land blijft het Groene Hart achter in het opwekken van hernieuwbare energie. De hernieuwbare energie die wordt opgewekt, is zonne-energie (opgewekt op daken) of windenergie (opgewekt door één van de 26 winturbines). Sinds de vorige monitor zijn er geen nieuwe windmolens gerealiseerd. De grotere molens langs de randen zijn tussen 2010 en 2016 gebouwd. Voor 2010 zijn in het centrale deel van het gebied er kleinere turbines gebouwd. Er zijn er nog geen zonneparken in het Groene Hart gerealiseerd.

Hoofdstuk 11. Mobiliteit en bereikbaarheid

In potentie bevinden er zich veel arbeidsplaatsen en voorzieningen in de directe nabijheid van het Groene Hart. Veel meer dan in andere niet-stedelijke regio's in het land. Ondanks dat de afstand kort is de verkeersintensiteit op het onderliggende wegennet hoog. Dit komt onder andere tot uiting in het grote aantal (ernstige) files in en om het Groene Hart. Bijna de helft van de forenzen uit het Groene Hart werkt in de omliggende grote steden (met name in Amsterdam of Utrecht). Hoewel kleiner is er ook een substantieel aantal personen die buiten het Groene Hart wonen, maar er wel werken. Op de meeste plekken in het Groene Hart wordt het openbaar vervoer als goed beoordeeld, iets hoger beoordeeld dan het nationale gemiddelde.

1. Inleiding

Afbakening en onderwerpen

Inleiding: Doelstelling Groene Hart monitor

Midden in de Randstad, omringd door stedelijk gebied, ligt een open landelijk gebied: het Nationaal Landschap Groene Hart. Drie provincies, vijf waterschappen en veertig gemeenten besturen dit gebied. De Stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart zorgt voor een samenhangende ontwikkeling van het gebied als geheel. De stuurgroep richt zich op de ontwikkeling van een mooi, vitaal, duurzaam en waardevol landschap voor (en samen met) bewoners, ondernemers en bezoekers van het gebied. Agenderen, verbinden en aanjagen zijn hierbij kernbegrippen.

Om de toestand en ontwikkelingen binnen het Groene Hart goed te kunnen volgen wordt tweejaarlijks de Groene Hart Monitor opgesteld. De bundeling van informatie over verschillende onderwerpen helpt ontwikkelingen te duiden en de discussie aan te gaan over de toekomst van het Groene Hart.

Afbakening en bronnen

De afbakening is gebaseerd op het Nationaal Landschap Groene Hart, gedefinieerd door het Rijk. In de voorgaande monitoren is ook deze afbakening gehanteerd.

Onderwerpen monitor

Bij de keuze van de onderwerpen is rekening gehouden met thema's die van belang zijn voor het Groene Hart. Vanwege de monitorfunctie zijn tevens de onderwerpen uit de voorgaande monitor (2016) aangehouden. Dit resulteert in de volgende onderwerpen:

- Bevolking en Wonen
- Economie
- Leefbaarheid
- Recreatie en toerisme
- Landbouw
- Natuur
- Water
- Bodemdaling
- Ruimtelijke kwaliteit (openheid)
- Energietransitie
- Mobiliteit en bereikbaarheid

De data die per onderwerp gebruikt zijn om de toestand van het Groene Hart te beschrijven is geaggregeerd op gebiedsniveau. Per thema worden de bronnen (en hoe tot de aggregatie op gebiedsniveau is gekomen) beschreven.

Afbakening Groene Hart

Kaart 1.1: Begrenzing Groene Hart, Bron: Nationaal Landschap Groene Hart

2. Bevolking en Wonen

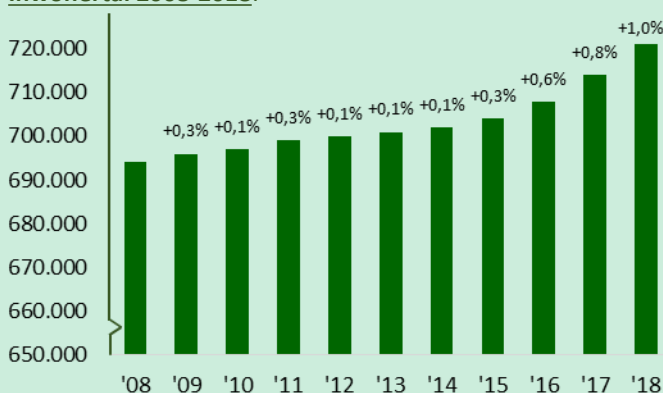
Inwoners van het Groene Hart

Inleiding: Bevolking en wonen

Op het gebied van bevolking en wonen is het Groene Hart een bijzondere regio. Dit komt met name door de restrictieve regelgeving omtrent woningbouw. Aan het begin van deze eeuw mocht in de Nationale Landschappen maximaal gebouwd worden voor natuurlijk aanwas (migratiesaldo-nul). Dit beleid is in 2012 herzien omdat het tegengaan van overmatige verstedelijking omsloeg naar potentiële bevolkingskrimp. Recentelijk staat, vanwege de grote vraag naar woningen in en nabij de Randstad, nieuwbouw in het Groene Hart weer sterk in de belangstelling. De volgende onderwerpen voor het thema bevolking en wonen worden behandeld:

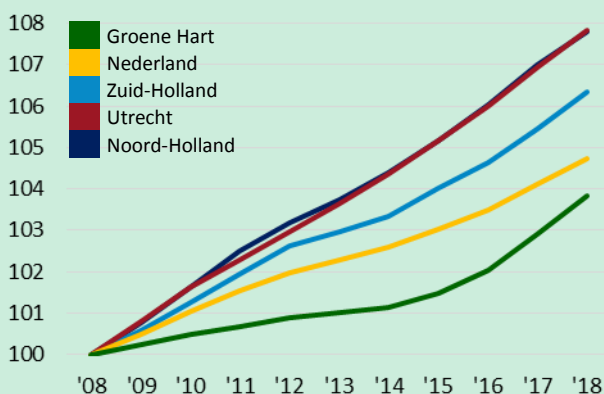
- Bevolkingsomvang en –ontwikkeling
- Leeftijdsopbouw en ontwikkeling
- Huishoudenssamenstelling
- De woningvoorraad en ontwikkeling

Inwonertal 2008-2018:

Grafiek 2.1: Aantal inwoners op 1 januari 2008-2018, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

Bevolkingsgroei in perspectief:

Grafiek 2.2: Ontwikkeling aantal inwoners Groene Hart t.o.v. Nederland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht (2008: index 100) Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

Bevolkingsomvang en –ontwikkeling

Het aantal inwoners is tussen 2008 en 2015 zeer geleidelijk toegenomen. De laatste jaren neemt het aantal sneller toe (grafiek 2.1). Per saldo groeide het Groene Hart in 2017 met ongeveer 7.000 inwoners; tussen 2008 en 2015 ging het jaarlijks om een toename van 1.000 tot 2.000 inwoners. Op 01-01-2018 woonden er circa **721.000** personen in het Groene Hart.

Naast de jaarlijkse (absolute) toename is ook gekeken naar de relatieve toename sinds 2008 (grafiek 2.2). De bevolkingstoename in het Groene Hart de afgelopen 10 jaar ligt onder het nationale gemiddelde. Ook de provincies waarbinnen het Groene Hart ligt groeiden gemiddeld sneller dan het Groene Hart. De laatste drie jaren zijn wel sterkere groeicijfers zichtbaar in het Groene Hart.

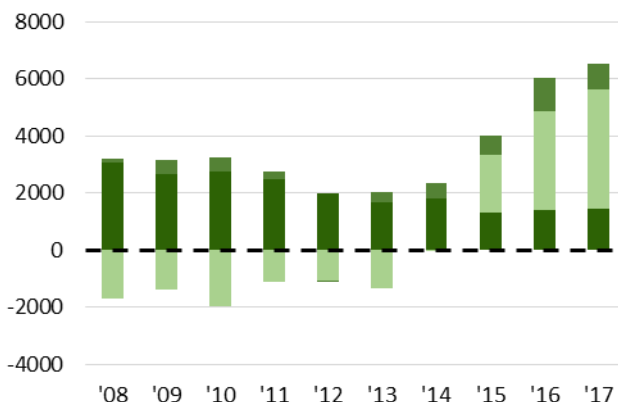
2. Bevolking en Wonen

Verhuizingen naar het Groene Hart

Bevolkingsontwikkeling Groene Hart nader bekeken

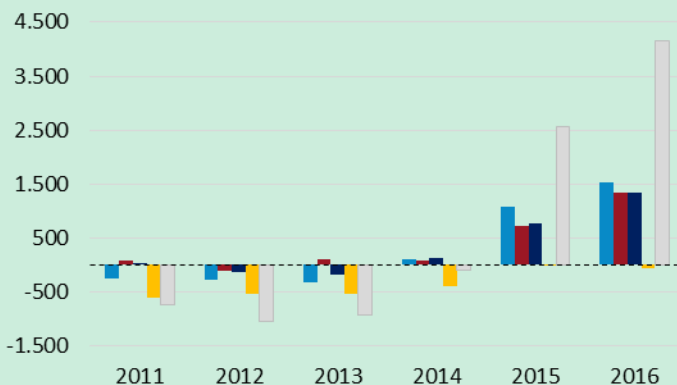
Grafiek 2.3 laat zien hoe de jaarlijkse bevolkingsgroei tot stand is gekomen. Tot en met 2013 zien we een negatief binnenlandsmigratiesaldo (mensen die zich in het Groene Hart vestigen minus mensen die het Groene Hart verlaten). Dit lijkt samen te vallen met de restrictieve regelgeving omtrent woningbouw. Er is jaarlijks een klein positief buitenlandsmigratiesaldo. De natuurlijke aanwas (geboorte minus overlijden) is de gehele periode positief, maar het saldo neemt sinds 2008 jaarlijks af en is de laatste drie jaren stabiel.

Onderdelen Bevolkingsontwikkeling inwonertal:

Grafiek 2.3: Onderdelen van bevolkingsontwikkeling aantal inwoners 2008-2017, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

Migratiesaldo Groene Hart

Grafiek 2.4: Migratiesaldo 2011-2016 Groene Hart, Bron: CBS, 2018 bewerking Kadaster

Verhuisrelaties

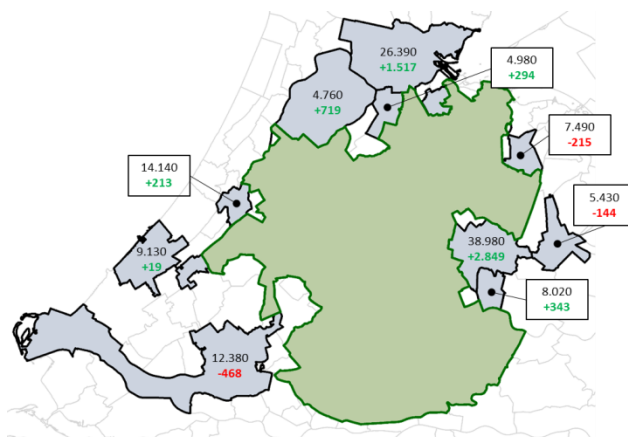
Grafiek 2.4 laat het saldo zien van alle verhuisrelaties (zowel koop als huur) tussen het Groene Hart, de provincies en de rest van het land. De aantallen van de provincies zijn exclusief de gemeenten die (qua oppervlakte) minimaal 50% in het Groene Hart liggen. Het positieve migratiesaldo van de laatste jaren wordt veroorzaakt door personen die vanuit de buurgemeenten naar het Groene Hart verhuizen. Met Overig Nederland is de gehele onderzoeksperiode een negatief saldo.

Verhuisrelaties naar richting

Tabel 2.1 laat de top 10 gemeenten zien die de sterkste verhuisrelatie hebben met het Groene Hart (tussen 2011 en 2016). Om de relatie vast te stellen worden de inkomende en uitgaande verhuizingen opgeteld. De tabel laat jaarlijks zien of de verhuisrelatie met de top 10 gemeenten positief of negatief uitvalt. Per saldo valt de relatie met de gemeente Utrecht het meest positief (+2.849) en met Rotterdam het meest negatief (-468) uit.

Top 10 verhuisrelaties Groene Hart 2011-2016:

Kaart 2.1: Top 10 verhuisrelaties met het Groene hart 2011-2016, Bron: Kadaster 2018

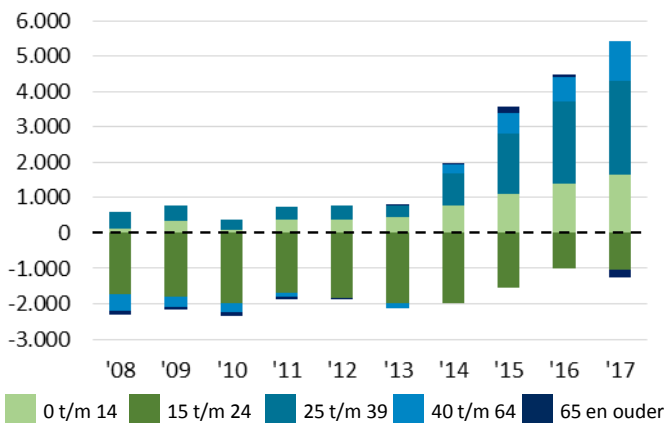
Top 10	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Totaal
Utrecht	184	52	180	299	836	1.298	2.849
Amsterdam	45	6	-104	202	543	825	1.517
Haarlemmermeer	47	75	58	200	172	167	719
Nieuwegein	138	25	56	-50	-23	197	343
Amstelveen	38	-10	-42	18	86	204	294
Leiden	-4	-100	-72	121	67	201	213
s-Gravenhage	-68	-50	-134	-10	116	165	19
Hilversum	-80	-123	13	-95	22	48	-215
Zeist	-53	-39	14	-69	-51	54	-144
Rotterdam	-160	-79	-90	-207	-59	127	-468

Tabel 2.1: Totaal aantal verhuizingen 2011-2016 Groene Hart en top10 gemeenten, Bron: CBS 2017 bewerking Kadaster

2. Bevolking en Wonen

Verhuizingen naar het Groene Hart

Migratiesaldo Groene Hart naar leeftijd

Grafiek 2.5: Migratiesaldo van het Groene Hart per leeftijdsklasse, Bron: CBS 2017 bewerking Kadaster

Verhuisrelaties leeftijd

Als de binnenlandse migratie saldi nader worden bekeken is het duidelijk dat het Groene Hart vooral inwoners, tussen de 15 t/m 24 jaar, verliest aan de omliggende (grote) steden. Dit is niet uniek voor de regio, in heel het land is een trek (van jongeren) in deze leeftijdscategorie naar de grote/studentensteden waar te nemen. De laatste jaren lijkt de stroom wel iets kleiner te worden. Dit kan wellicht te maken met het invoeren van het sociale leenstelsel en het afschaffen van studiefinanciering.

Daarnaast is het saldo van zowel 25 t/m 39 jarigen en 0 t/m 14 is de laatste jaren positiever geworden. Het lijkt er op dat het Groene Hart meer jonge gezinnen (met kinderen) heeft aangetrokken. De recente ontwikkelingen op de woningmarkt lijken deze ontwikkeling te verklaren. De prijzen in de grote steden zijn sterk gestegen waardoor jonge gezinnen er steeds vaker voor kiezen om de stad te verlaten (Tabel 2.1: het migratie saldo t.o.v. de grote steden is in 2016 zeer positief). Het lijkt er op dat wonen in het Groene Hart als goed alternatief wordt gezien door deze gezinnen.

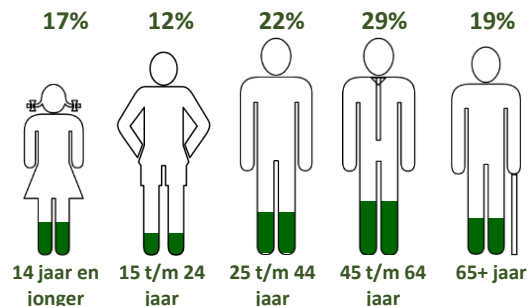
2. Bevolking en Wonen

Bevolkingssamenstelling

Leeftijdsofbouw 2018

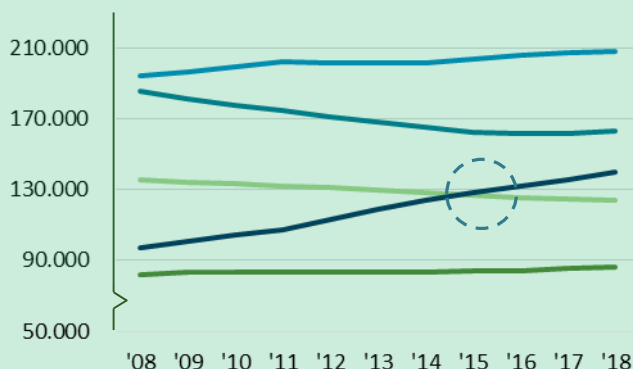
De groep 45 t/m 64 jarigen is op dit moment het nog steeds het grootste leeftijdscohort in het Groene Hart. Figuur 2.1 geeft in vijf klassen de huidige leeftijdsverdeling van het Groene Hart weer. De groep 15 t/m 24 jarigen, veel studerende jongeren, is het kleinst.

Leeftijdsofbouw

Figuur 2.1: Leeftijdsverdeling Groene Hart op 1 januari 2018, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

Ontwikkeling leeftijdsgroepen:

Grafiek 2.6 a: Ontwikkeling leeftijdsgroepen Groene Hart 2008-2018, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

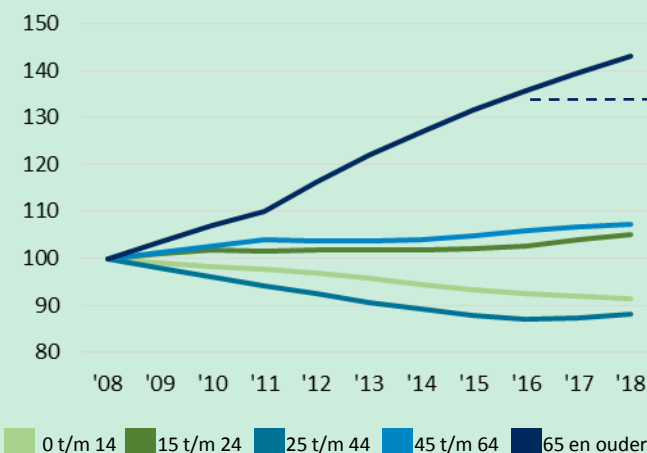
Ontwikkeling leeftijdsopbouw 2008-2018

Wanneer op de afgelopen 10 jaar wordt teruggeblikt, valt op de dat de verhoudingen tussen de leeftijdsopbouw verschuiven. Zo zet de - in de vorige monitor opgemerkte - vergrijzing van het Groene Hart duidelijk door. Zowel absoluut (grafiek 2.6 a.) als relatief (grafiek 2.6 b.) gezien groeit de groep 65+’ers snel. De groep ouderen groeit in het Groene Hart relatief ook sneller dan het Nederlands en het provinciale gemiddelde (grafiek 2.6 c.). Sinds 2015 is de groep 65+’ers voor het eerst groter dan de groep 0 t/m 14 jarigen.

De grootste afname heeft plaatsgevonden in de groep de 25 t/m 44 jarigen. De laatste jaren toont deze groep wel stabilisatie/herstel. De toename van 45 t/m 65 jarigen lijkt hiermee samen te hangen (opschuiven van een cohort).

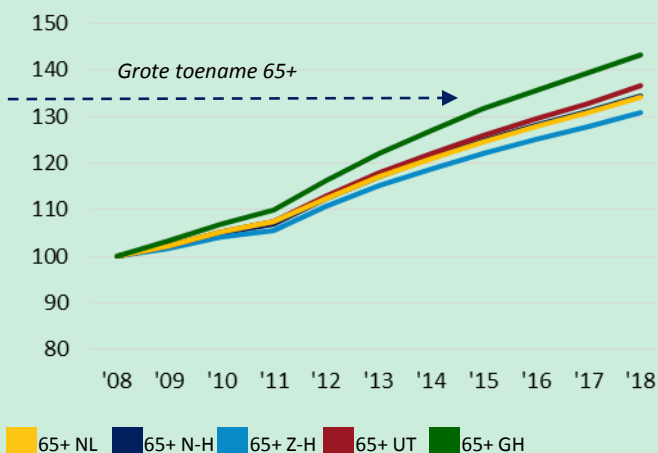

Relatieve ontwikkeling leeftijdsgroepen

Grafiek 2.6 b: Relatieve Ontwikkeling leeftijdsgroepen Groene Hart 2008-2018, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

Relatieve ontwikkeling 65+

Grafiek 2.6 c: Relatieve Ontwikkeling 65+erGroene Hart 2008-2018, Bron: CBS 2018 bewerking Kadaster

2. Bevolking en Wonen

Woningvoorraad en Ontwikkeling

Bouwperiodes woningen Groene Hart

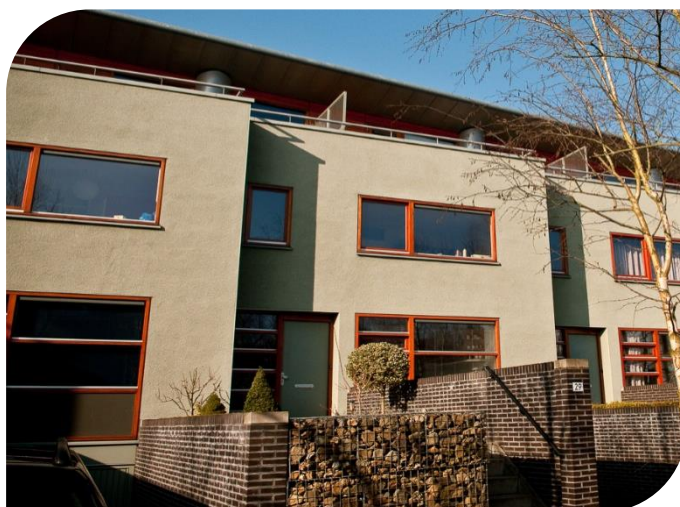
	Vrijstaand	Twee-onder-een-kap	Hoekwoning	Tussenwoning	Appartement	Totaal
Voor 1945	4%	3%	2%	4%	2%	15%
1945-1959	1%	1%	2%	3%	1%	8%
1960-1969	1%	1%	3%	6%	4%	15%
1970-1979	2%	1%	4%	9%	5%	21%
1980-1989	1%	1%	3%	7%	4%	16%
1990-1999	2%	1%	2%	4%	3%	12%
2000 en later	2%	1%	1%	3%	6%	14%
Totaal	14%	8%	16%	37%	25%	100%

Tabel 2.2: Woningvoorraad naar woningtype en bouwperiode, Kadaster 2018

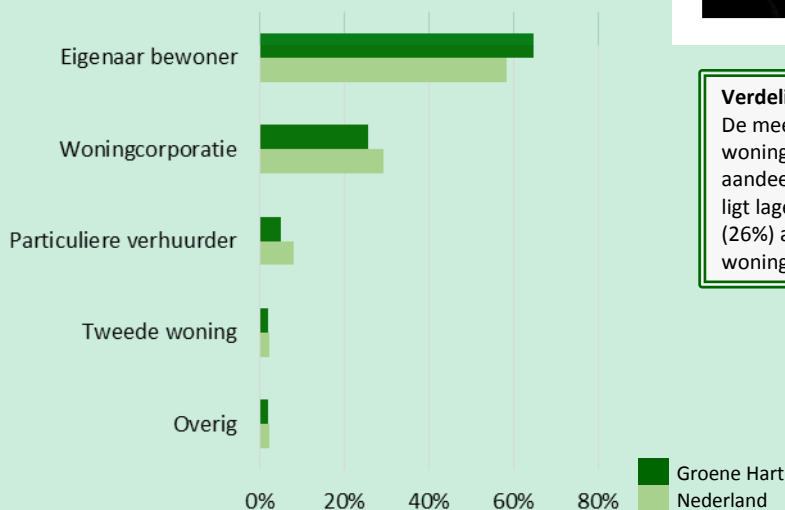
Woningtypen naar Bouwperiode

Op 01-04-2018 bevinden er zich 306.160 woningen in het Groene Hart. Meer dan de helft (53%) van de huizen is een rijwoning (hoek en tussen). Dit is landelijk gezien een hoog aandeel (43%). Een kwart van de woningen is een appartement, dit is 10% minder dan het landelijk gemiddelde.

De jaren '70 zijn de dominante bouwperiode in het Groene Hart. Vergeleken met de rest van het land is er in deze periode veel gebouwd. Het aandeel woningen van voor 1945 is in het Groene Hart duidelijk lager dan het landelijk gemiddelde. Het aandeel nieuwe woningen ligt boven het landelijk gemiddelde, hier wordt op de onder het kopje nieuwbouw (volgende pagina) dieper op ingegaan.

Woningvoorraad naar type eigenaar

Grafiek 2.7: Woningvoorraad Groene Hart naar type eigenaar 2018, Bron: Kadaster 2018

Verdeling eigenaar typen

De meeste huishoudens in het Groene Hart bezitten een eigen woning; het aandeel eigenaar-bewoner is 65%. Dit is een iets hoger aandeel dan het landelijk gemiddelde. Het aandeel huurwoningen ligt lager dan het landelijk gemiddelde, dit geldt voor zowel sociale - (26%) als particuliere huurwoningen (5%). Het aandeel tweede woningen is gelijk aan het landelijk gemiddelde

2. Bevolking en Wonen

Woningvoorraad en Ontwikkeling

Nieuwbouw: woningen vanaf 2013

Van alle Nationale Landschappen zijn de afgelopen jaren (in absolute zin) in het Groene Hart de meeste woningen bijgebouwd.

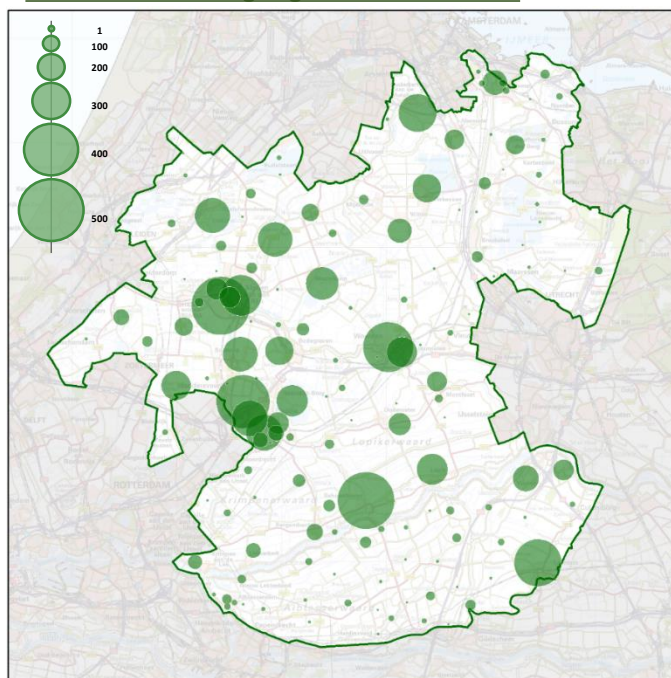
Op basis van de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG) is geanalyseerd waar en hoeveel woningen er sinds 2013 in het Groene Hart zijn bijgebouwd. De grootte van de bollen op de kaart geeft een indicatie van het aantal dat is bijgebouwd. De aantallen zijn op (CBS-) wijkniveau.

Afgezet tegen de huidige woningvoorraad, is er sinds 2013 een jaarlijkse toename van ongeveer 0,80% nieuwe woningen. Dit ligt boven het nationale gemiddelde van 0,69%.

Wanneer er naar de ruimtelijke spreiding en grootte van de bollen wordt gekeken, valt op dat de nieuwbouw zich voornamelijk concentreert in en de 'grotere kernen'.

In Alphen aan den Rijn en Gouda is de afgelopen jaren een groot aantal woningen bijgebouwd (zie tabel 2.3). Ook de gemeente Krimpenerwaard staat hoog in het lijstje. In deze, in 2015 samengestelde, gemeente concentreert de nieuwbouw zich voornamelijk in Schoonhoven (40%).

Concentratie woningen gebouwd vanaf 2013

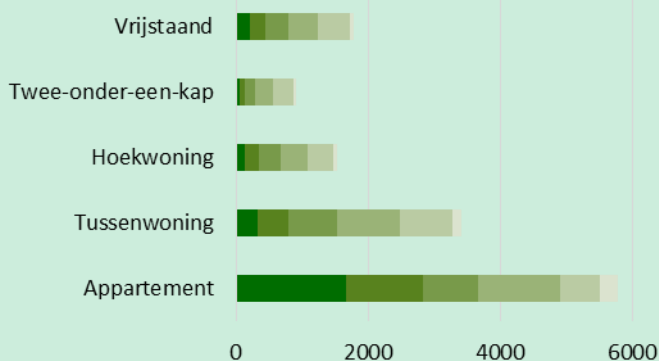
Kaart 2.2: Woningen gebouwd na 2013, Bron: Kadaster 2018

Woningen vanaf 2013 in het Groene Hart

Top 15	Gemeente	Nieuwbouw
1	Alphen aan den Rijn	2.056
2	Krimpenerwaard	1.339
3	Gouda	1.161
4	Woerden	843
5	Nieuwkoop	814
6	Bodegraven-Reeuwijk	733
7	De Ronde Venen	713
8	Kaag en Braassem	539
9	Waddinxveen	526
10	Vianen	447
11	Leerdam	434
12	Molenwaard	404
13	Ouder-Amstel	345
14	Weesp	319
15	Zuidplas	306
	Overig	2.429
	Totaal	13.408

Tabel 2.3: Woningen gebouwd vanaf 2013, Bron: Kadaster 2018

Woningen gebouwd vanaf 2013 naar woningtype:

Grafiek 2.8: Woningvoorraad vanaf 2013 naar woningtype, Bron: Kadaster 2018

Woningtypen nieuwbouw

De afgelopen 5 jaar zijn er voornamelijk appartementen bijgebouwd (43%). Een aanzienlijk deel van deze appartementen is in Gouda en Alphen aan den Rijn ontwikkeld (34%). Meer dan een derde (37%) van de bijgebouwde huizen is een rijwoning (hoek en tussen). De overige nieuwbouw (13%) bestaat deels uit vrijstaande (13%) en voor een beperkt deel uit twee-onder-een-kap woningen (7%).

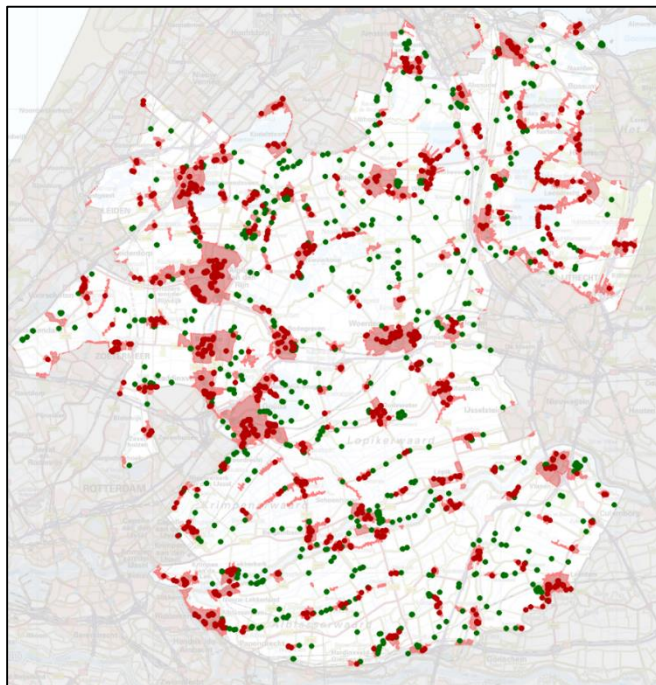
2. Bevolking en Wonen

Woningvoorraad en Ontwikkeling

Nieuwbouw: woningen vanaf 2013

De afgelopen jaren is het merendeel van de nieuwbouw binnen de bestaande kom gerealiseerd. Om dit inzichtelijk te maken zijn in kaart 2.3 de bebouwde komgrenzen van 2012 vergeleken met de nieuwbouw vanaf 2013. Gemiddeld is 78% van de nieuwbouw binnen deze komgrenzen gebouwd. De laatste jaren wordt er echter vaker buiten de kom gebouwd. Dit was vooral in 2017 aan de orde (zie tabel 2.4).

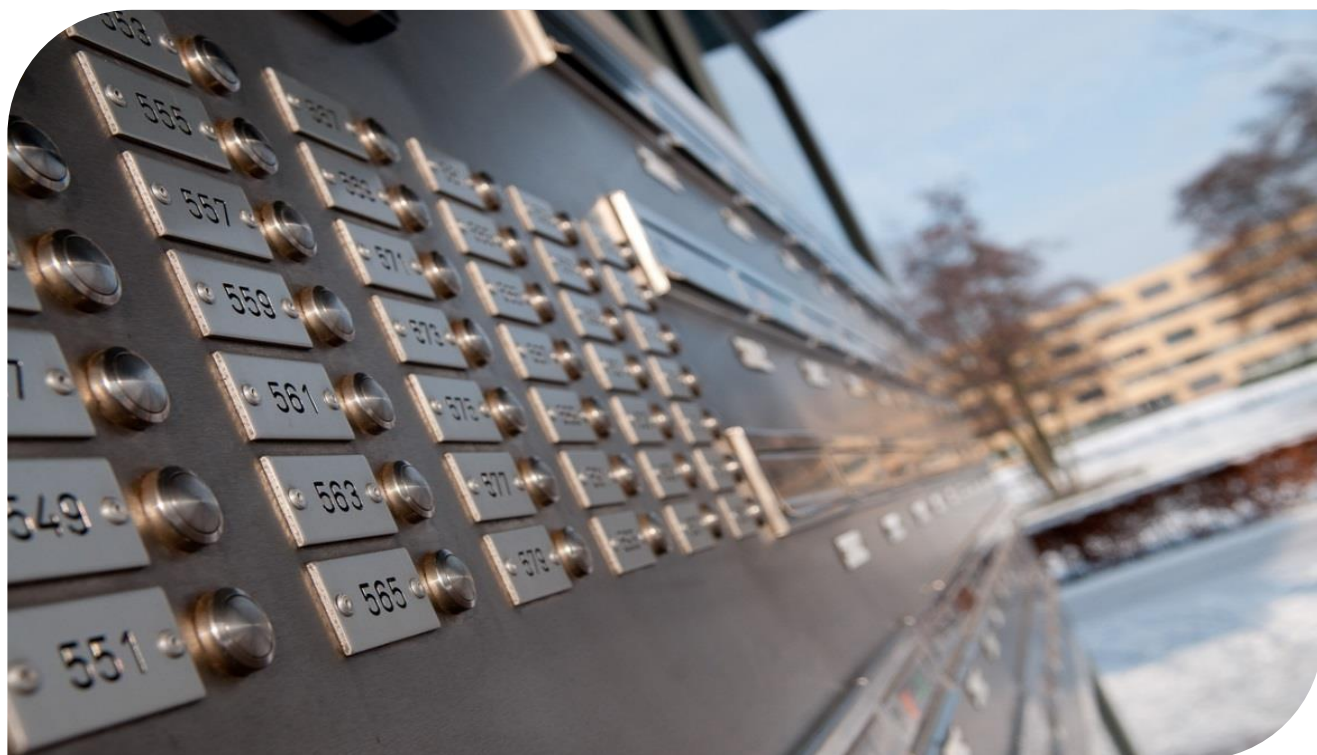
Woningen gebouwd vanaf 2013, komgrenzen 2012

Jaar	Binnen de komgrens	Buiten de komgrens
2013	90%	10%
2014	88%	12%
2015	78%	22%
2016	76%	24%
2017	63%	37%
2018	72%	28%
Totaal	78%	22%

Tabel 2.4: Per jaar de woningen die vanaf 2013 binnen of buiten de komgrenzen van 2012 zijn gebouwd, Bron: Kadaster 2018

Kaart 2.3: Woningen die vanaf 2013 binnen of buiten de komgrenzen van 2012 zijn gebouwd, Bron: Kadaster 2018

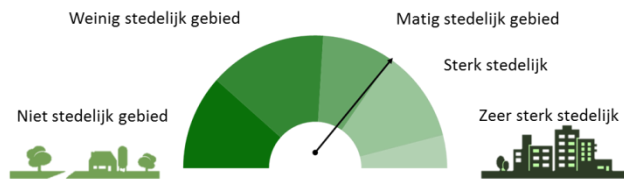
2. Bevolking en Wonen

Woonomgeving: Wonen naar stedelijkheid

Woningen naar stedelijkheidsklasse

Het grootste deel van de woningen in het Groene Hart bevindt zich in niet tot matig stedelijk gebied. Wat opvalt is dat het aandeel woningen in sterk stedelijk gebied overeenkomt het aandeel niet stedelijk. Zeer sterk stedelijk gebied komt weinig voor in het Groene Hart slecht 8% van de woningen bevinden zich in een dergelijke omgeving, dit zijn alleen de centra van Alphen aan den Rijn en Gouda. Logischerwijs staan er in niet stedelijk gebied vooral vrijstaande woningen en in sterk stedelijk vooral appartementen. Meer dan de helft van de woningen in het Groene Hart zijn rijwoningen, deze bevinden zich het meest in weinig stedelijk gebied (tabel 2.5).

Woningen naar stedelijkheidsklasse

Figuur 2.2: Woningen naar stedelijkheidsklasse, Bron Kadaster/CBS 2018

	Niet stedelijk	Weinig stedelijk	Matig stedelijk	Sterk stedelijk	Zeer sterk stedelijk
Vrijstaand	9%	4%	1%	1%	0%
Twee-onder-een-kap	3%	2%	1%	1%	0%
Hoekwoning	3%	5%	3%	3%	1%
Tussenwoning	6%	12%	8%	9%	3%
Appartement	2%	5%	5%	9%	4%
Totaal	23%	29%	17%	23%	8%

Tabel 2.5: Woningen naar woningtype en stedelijkheidsklasse, Bron: Kadaster 2018

Stedelijkheidsklassen in beeld

Niet stedelijk : Minder dan 500 adressen per km²

Weinig stedelijk : 500-1.000 adressen per km²

Matig stedelijk : 1.000-1.500 adressen per km²

Sterk stedelijk 1.500-2.500 adressen per km²

Zeer sterk stedelijk : Meer dan 2.500 adressen per km²

Locaties beelden per gemeente en buurt

Afbeelding 2.1: Impressies woonomgevingen in het Groene Hart naar stedelijkheidsklasse, Bron Google (maps) 2018

Niet stedelijk:

De Ronde Venen, de Hoef

Weinig stedelijk:

Molenwaard, Groot Ammers

Matig stedelijk:

Leerdam, Noord

Sterk stedelijk:

Alphen aan de Rijn Ambachtenbuurt-Oost

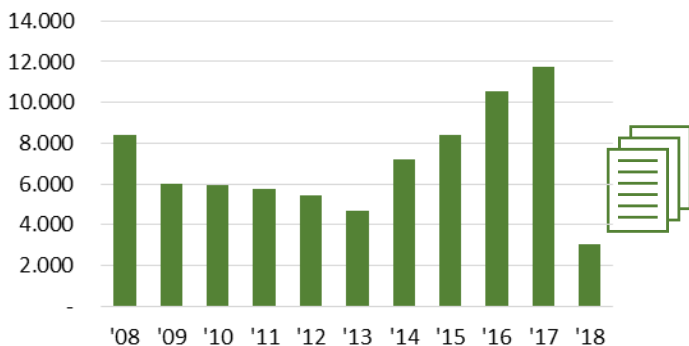
Zeer sterk stedelijk:

Gouda, Nieuwe Markt en omgeving

2. Bevolking en Wonen

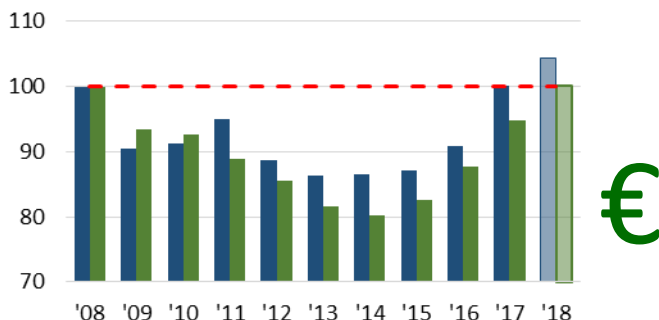
Wat wordt gekocht in het Groene Hart?

Aantal transacties 2008-2018

Grafiek 2.9 : Woningtransacties in de grote kernen en de rest van het Groene Hart (01-01-2008 t/m 30-04-2018), Bron: Kadaster 2018

Prijsontwikkeling 2008-2018

Grafiek 2.10 : Ontwikkeling woningprijs in de grote kernen en de rest van het Groene Hart (01-01-2008 t/m 30-04-2018), Bron: Kadaster 2018

■ Grote kern
■ Overig Groene Hart

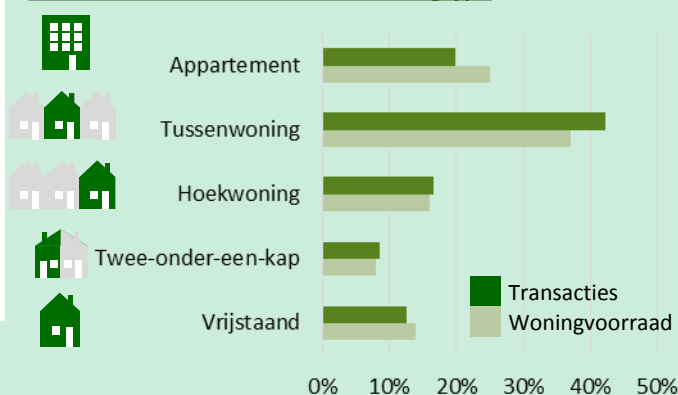
Transacties binnen het Groene Hart

Tussen 2008 en 30-04-2018 zijn er bijna 77.200 woningen verkocht in het Groene Hart. In grafiek 2.9 is de woningmarktcrisis duidelijk terug te zien in de verkoopaantallen. Vanaf 2014 stijgt het aantal transacties voor het eerst sinds 2008 weer en in 2015 is het aantal transacties weer op het niveau van 2008. In 2017 is het aantal transacties met 11% toegenomen t.o.v. 2016. Tot en met april 2018 zijn er iets meer dan 3.000 woningtransacties gerealiseerd.

Prijsontwikkeling

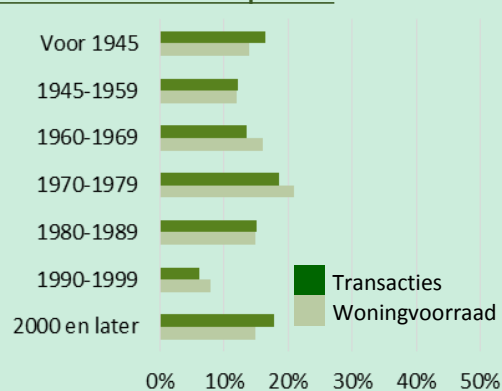
Om de prijsontwikkeling van de afgelopen jaren in het Groene Hart inzichtelijk te maken wordt gebruik gemaakt van een indexcijfer (grafiek 2.10). De indexcijfers zetten de gemiddelde jaarlijkse verkoopprijzen af tegen de gemiddelde verkoopprijs in 2008, het hoogtepunt van de woningmarkt van voor de crisis. Het dieptepunt van de crisis wordt in het Groene Hart in 2014 bereikt. Na 2014 stijgen de prijzen jaarlijks en in 2018 lijkt het niveau van 2008 weer te worden bereikt, hierbij moet wel opgemerkt worden dat voor 2018 alleen de eerste vier maand zijn geanalyseerd. De prijsontwikkeling van het Groene Hart blijft iets achter bij het Nederlands gemiddelde en het gemiddelde van de Groene Hart provincies. De ontwikkeling is overeenkomstig met de provincies Noord-Brabant en Gelderland.

Transacties Vs. voorraad naar woningtype

Grafiek 2.11 : Vergelijking tussen de transacties en de voorraad naar woningtype, Bron: Kadaster 2018

Transacties Vs. voorraad naar Bouwperiode

Grafiek 2.12 : Vergelijking tussen de transacties en de voorraad naar bouwperiode, Bron: Kadaster 2018

Kenmerken van gekochte woningen in het Groene Hart

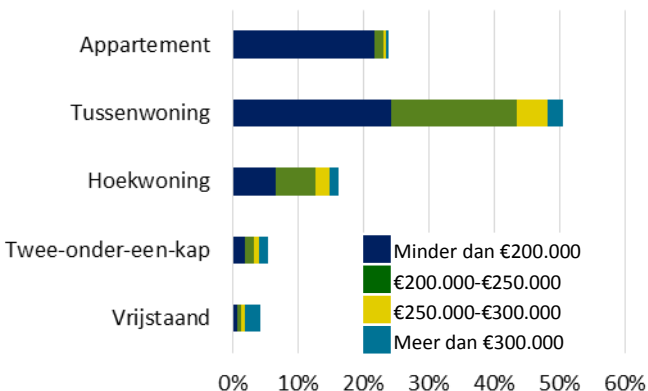
In de onderzoeksperiode rijwoningen uit de jaren '70 het meest verhandeld in het Groene Hart. Uit de analyse van de voorraad bleek al dat rijwoningen het meest voorkomende woningtype zijn in het Groene Hart en dat deze in de jaren '70 het meeste zijn gebouwd. Het is dus niet verwonderlijk dat dit specifieke woningtype het meest wordt ver- en gekocht.

Om gevoel te krijgen bij welke woning typen en bouwperiodes naar verhouding veel of weinig worden verkocht, worden de transacties in verhouding met de woningvoorraad vergeleken. Hieruit blijkt dat er meer rijwoningen (hoek en tussen) en minder appartementen verkocht worden dan verwacht o.b.v. de woningvoorraad (zie grafiek 2.11). Wanneer er naar bouwperiodes gekeken worden, worden er naar verhouding veel oude (voor 1945) en nieuwe (na 2000) woningen ver- en gekocht (zie grafiek 2.12).

2. Bevolking en Wonen

Wat wordt gekocht in het Groene Hart?

Wat kopen starters?

Grafiek 2.13 : Aankopen van starters naar woningtype en prijsklasse, Bron: Kadaster 2018

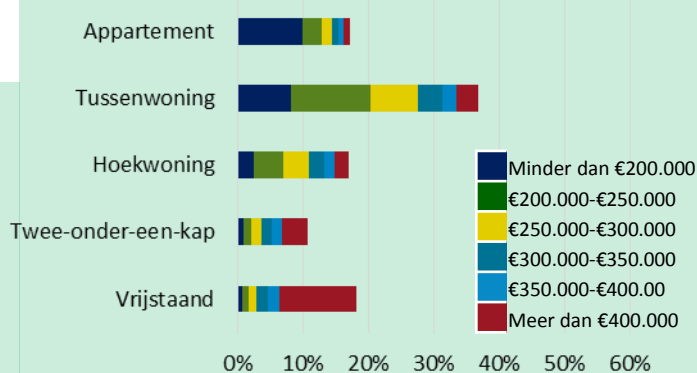
Wat doen koopstarters?

Starters op de koopwoningmarkt zijn personen die voor het eerst een huis kopen. Ze kunnen al wel zelfstandig hebben gewoond in bijvoorbeeld een huurwoning. Starters in het Groene Hart kopen voornamelijk rijwoningen en appartementen, vaak goedkoper dan €200.000. Meer dan €250.000 betalen starters in het Groene Hart vrijwel nooit voor een woning (zie grafiek 2.13).

Wat doen doorstromers?

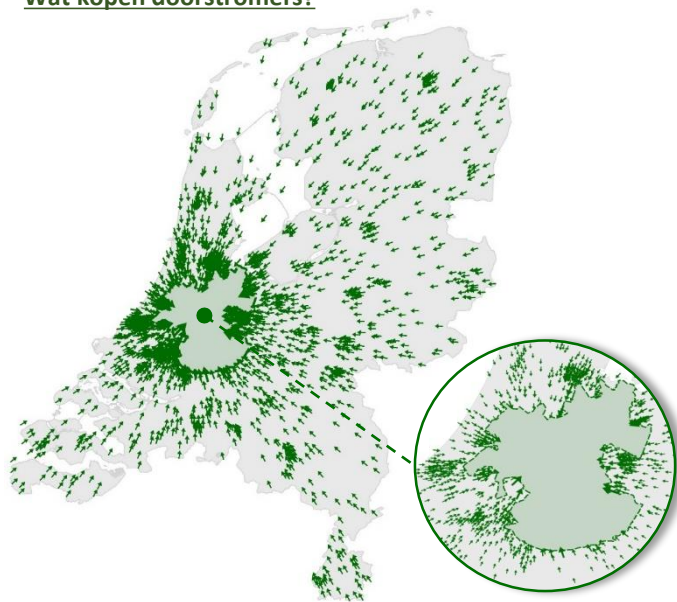
Aankopen van doorstromers zijn veel uiteenloper dan die van starters. Desalniettemin koopt ook deze groep het meest een rijwoning (het dominante woningtype in het Groene Hart). De prijzen die doorstromers betalen voor een woning liggen hoger dan bij de starters. Ze kopen duurdere rijwoningen tussen de €200.000 en €300.000. En het aandeel dat vrijstaande woningen boven de €400.00 kopen is ook relatief groot (zie grafiek 2.14).

Wat kopen doorstromers?

Grafiek 2.14 : Aankopen van doorstromers naar woningtype en prijsklasse, Bron: Kadaster 2018

Wat kopen doorstromers?

Kaart 2.4: Transacties (2008-2018) in het Groene Hart vanuit de locatie van de vorige (koop)woning. Het aantal transacties is op postcode 4 niveau geaggregeerd, Bron: Kadaster 2018

Waar komen doorstromers van buiten het Groene Hart vandaan?

Kaart 2.4 geeft een overzicht van personen die vanuit heel Nederland richting het Groene Hart verhuizen. Het zijn alleen de verhuisbewegingen van personen die al een koopwoning hadden, dus zonder koopstarters. Vooral uit de grote steden kopen mensen huizen in het Groene Hart,

3. Economie

Hoe ontwikkelt de werkgelegenheid zich?

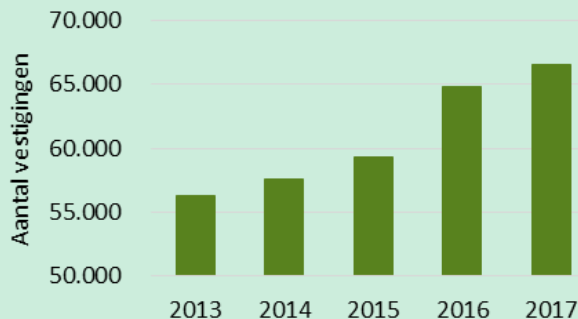
Inleiding: Economie

Het Groene Hart ligt in een economisch sterke regio. Steden als Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag grenzen aan het gebied en bieden, in potentie, veel werkgelegenheid aan de bewoners van het Groene Hart. Maar ook binnen het Groene Hart zijn veel bedrijven gevestigd, die banen bieden aan de eigen inwoners en personen daarbuiten.

Om inzicht te krijgen in economische situatie en de ontwikkeling hiervan zullen een aantal onderwerpen behandeld worden :

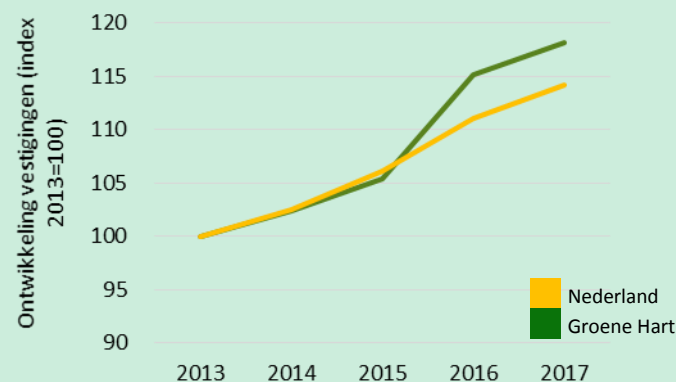
- Het aantal vestigingen, de ontwikkeling en verdeling naar sectoren
- Het aantal banen en de ontwikkeling (per sector)
- Werkloosheid

Vestigingen in het Groene Hart

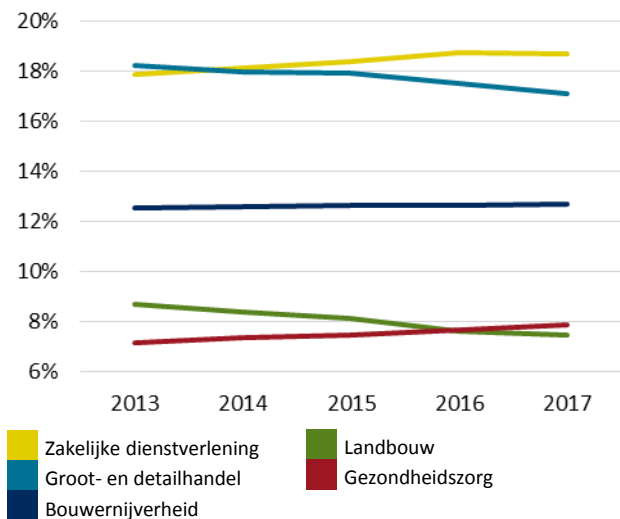
Grafiek 3.1 : Totaal aantal vestigingen 2013-2017 Groene Hart, Bron: LISA 2017

Ontwikkeling aantal vestigingen

Grafiek 3.2 : Ontwikkeling aantal vestigingen 2013-2017 Nederland vs. Groene Hart, Bron: LISA 2017

Verdeling vestigingen naar sector in het Groene Hart

Grafiek 3.3 : Aandelen vestigingen dominante sectoren 2013-2017 Groene Hart, Bron: LISA 2017

Aantal vestigingen

Om de economische ontwikkeling van de afgelopen jaren inzichtelijk te maken, wordt eerst gekeken naar de verandering in het aantal vestigingen binnen Groene Hart (grafiek 3.2). Hiervoor is gebruik gemaakt van LISA gegevens.

Het aantal vestigingen is sinds 2013 jaarlijks toegenomen. Hierbij is volgende definitie van een vestiging gehanteerd:

Locatie van een onderneming, instelling of zelfstandige beroepsbeoefenaar (fabriek, werkplaats, kantoor, winkel of andere bedrijfsruimte, dan wel elk complex daarvan) waarin of van waaruit een economische activiteit of zelfstandig (vrij) beroep wordt uitgeoefend door minimaal 1 werkzaam persoon.

In 2013 waren er circa 56.250 bedrijven gevestigd in het Groene Hart; in 2017 is dit opgelopen tot 66.550, een toename van meer dan 10.000 bedrijven in vijf jaar. Dit komt voornamelijk door de grote toename van het aantal eenmanszaken, zzp'ers, freelancers en kleine zelfstandigen. Landelijke bestaat twee derde van alle vestigingen uit slechts één werkzaam persoon (Bron: LISA nieuws, jaargang 20 juni 2016: 'Werkgelegenheid in perspectief'. Op basis van deze constatering is ook de grote toename in het Groene Hart te verklaren. Tot 2015 volgt de ontwikkeling van het aantal vestigingen in het Groene Hart het landelijk gemiddelde, na 2015 ligt deze er boven.

Aantal vestigingen dominante sectoren

Sinds 2014 zijn is het grootste aandeel van de bedrijven in het Groene Hart werkzaam in de sector 'zakelijk dienstverlening' (let op: niet hetzelfde als de meeste banen). Groot- en detailhandel had als sector het grootste aandeel in 2013, maar dit neemt af. Het aandeel van de bouwnijverheid blijft stabiel. Het aandeel landbouwbedrijven neemt licht af en het aandeel gezondheidszorg neemt licht toe. Let wel: het gaat de verhouding tussen de sectoren. In absolute zin zijn alle 5 de dominante sectoren qua aantallen gegroeid.

3. Economie

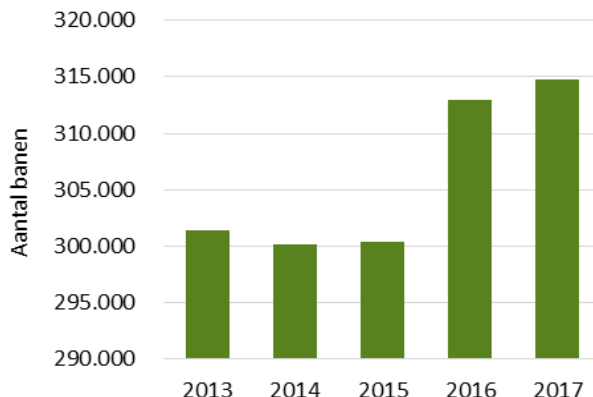
Hoe ontwikkelt de werkgelegenheid zich?

Aantal banen

De ontwikkeling van het aantal banen is ook een interessante economische indicator. Een baan heeft betrekking op het totaal aantal fulltimers, parttimers en uitzendkrachten. Het gaat in de analyses om banen die binnen het Groene Hart vervuld worden. Deze banen kunnen ook uitgevoerd worden door personen die zelf niet in het Groene Hart wonen.

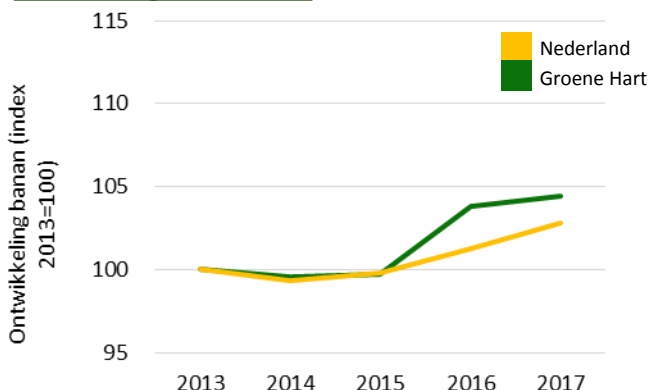
Tussen 2013 en 2015 is het aantal banen in Groene Hart stabiel. Na 2015 groeit het aantal banen van ongeveer 313.000 naar 314.750 in 2017. Dit betreft 3,7% van alle banen in Nederland, vergelijkbaar met de gehele provincie Groningen of Friesland. Grafiek 3.5 visualiseert de relatief sterke groei van het aantal banen in het Groene Hart. Na 2015 neemt het aantal banen toe en sneller dan het landelijk gemiddelde.

Banen in het Groene Hart

Grafiek 3.4 : Totaal aantal banen 2013-2017 Groene Hart, Bron: LISA 2017

Ontwikkeling aantal banen

Grafiek 3.5 : Ontwikkeling aantal banen 2013-2017 Nederland vs. Groene Hart, Bron: LISA 2017

Aandeel banen per sector

Grafiek 3.6 : Ontwikkeling aantal banen 2013-2017 Nederland vs. Groene Hart, Bron: LISA 2017

Aandeel en ontwikkeling aantal banen per sector

De sectoren die in de vorige monitor tot de vijf grootste behoorden, doen dat nog steeds. Alleen zakelijk dienstverlening en bouwnijverheid zijn van plaats gewisseld:

1. Groothandel- en detailhandel (22%)
2. Gezondheidszorg en welzijnszorg (13%)
3. Industrie (10%)
4. Zakelijke dienstverlening (10%)
5. Bouwnijverheid (9%)

Het aandeel banen in de landbouw, een sector die sterk wordt geassocieerd met het Groene Hart, is gelijk gebleven ten opzichte van de vorige monitor (2016).

De afgelopen jaren zijn met name het aantal banen in de financiële sector en binnen het openbaar bestuur afgenomen. Ook het aantal banen in de gezondheids- en welzijnszorg loopt terug. Sterke stijgers zijn (relatief kleine) sectoren gelieerd aan toerisme/hospitality (Logies, maaltijd-, drankverstreking & Cultuur, sport en recreatie) en zakelijke dienstverlening.

3. Economie

Kantorenleegstand

Kantorenvoorraad en leegstand

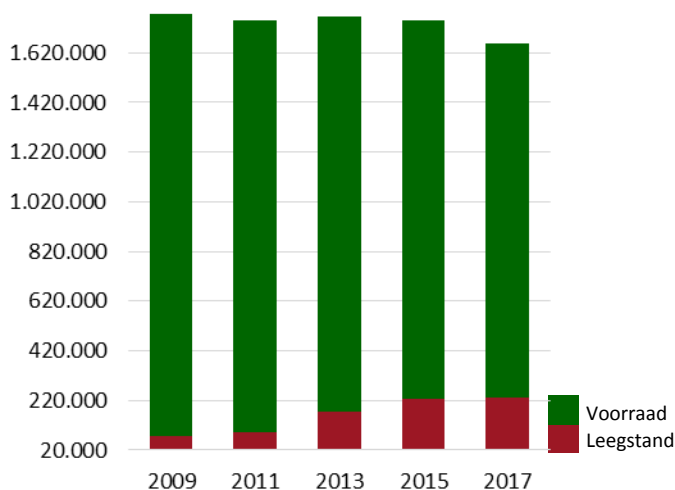
De jaarlijkse stand informatie van het kantooroppervlak en de leegstand binnen het Groene Hart is weergegeven in grafiek 3.7. Deze ontwikkelingen zijn vervolgens afgezet tegen de nationale trends. Bij leegstand gaat het om structurele kantoorleegstand, dat wil zeggen kantoorruimten die meer dan drie jaar niet zijn verhuurd. De gegevens zijn via Bak alleen op gemeenteniveau beschikbaar. Daarom is bij de analyse gekozen in om alleen gemeenten mee te nemen die met meer dan 50% van hun grondgebied binnen het Groene Hart liggen. De aantallen gemeenten met minder dan 50% van hun grondgebied binnen het Groene Hart zijn achterwege gelaten.

De kantorenvoorraad neemt ten opzichte van 2009 af. Dit is geldt, vanaf 2013, zowel voor geheel Nederland als voor het Groene Hart. In het Groene Hart neemt het kantooroppervlak wel iets sneller af dan de landelijke trend (grafiek 3.8).

De structurele kantoorleegstand heeft zich vanaf 2009 in het Groene Hart sneller ontwikkeld dan het landelijk gemiddelde. In 2017 is de structurele leegstand in het Groene Hart drie keer zo groot als in 2009 (landelijke bijna twee keer zo groot). Wat opvalt is dat de leegstand tussen 2015 en 2017 licht is afgenomen, zowel in het hele land als in het Groene Hart. De afname in het Groene Hart was wel sterker (-13%) dan het landelijke beeld (-3%).

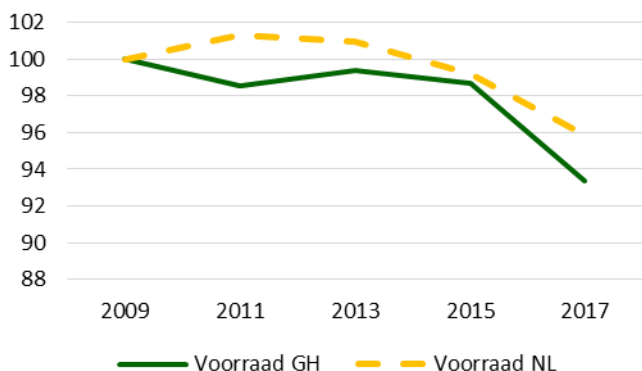
Het is onduidelijk wat de oorzaak is van het verschil in leegstand tussen het Groene hart en de rest van het land. Het kan mogelijk te maken hebben met kenmerken van de voorraad.

Kantorenoppervlak en leegstand in het Groene Hart

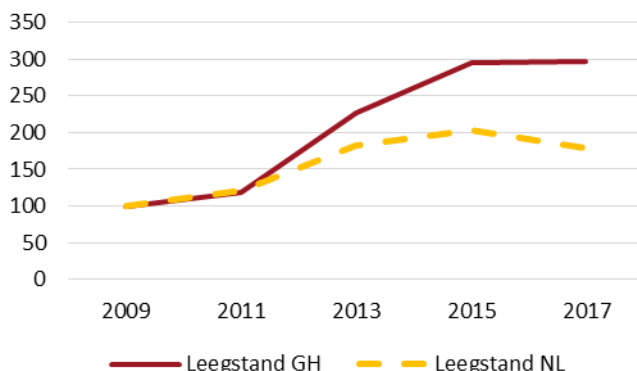
Grafiek 3.7: Kantorenvoorraad en leegstand tussen 2009 en 2017 in het Groene Hart, Bron: BAK (2018)

Ontwikkeling kantorenvoorraad in het Groene Hart

Grafiek 3.8: Ontwikkeling van de kantorenvoorraad tussen 2009 en 2017 in het Groene Hart (Index: 2009=100), Bron: BAK (2018)

Ontwikkeling kantorenleegstand in het Groene Hart

Grafiek 3.9: Ontwikkeling van de kantorenleegstand tussen 2009 en 2017 in het Groene Hart (Index: 2009=100), Bron: BAK 2018

4. Leefbaarheid

Ontwikkeling van leefbaarheid

Inleiding leefbaarheid

De leefbaarheid wordt net als in de voorgaande monitor inzichtelijk gemaakt met behulp van data uit de Leefbarometer, opgesteld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het is een modelmatige schatting van de leefbaarheid, waarbij wordt gekeken naar de mate waarin verschillende omgevingscondities van invloed zijn op het oordeel over, en de waardering voor, de directe woonomgeving. Om dit te doen worden 100 indicatoren gebruikt, grofweg onder te verdelen in vijf onderdelen: woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en fysieke omgeving.

De volgende indicatoren voor het thema Leefbaarheid worden behandeld:

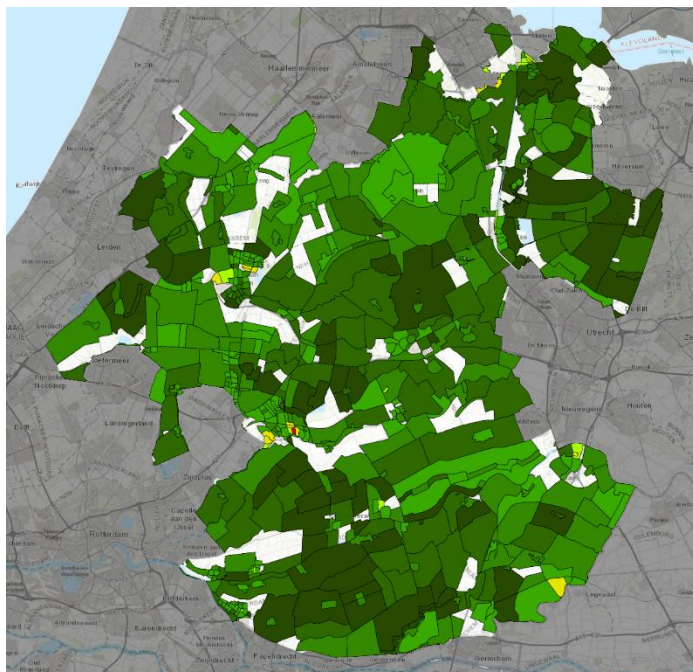
- De totaalscore leefbaarheid en de ontwikkeling daarin
- De score voor het voorzieningenniveau en de ontwikkeling daarin

Leefbaarheid totaal

Kaart 4.1 geeft een overzicht van de totale leefbaarheidsscore op buurtniveau binnen het Groene Hart (peiljaar 2016). Over het algemeen wordt de leefbaarheid positief beoordeeld. Slechts in enkele buurten komt de score niet boven een voldoende uit, dit is in de stedelijke gebieden in Gouda en Alphen aan den Rijn.

Het overwegend zeer positieve beeld is niet uniek voor het Groene Hart, dit geldt voor vrijwel alle gemeenten in Nederland. Hetzelfde geldt voor de lagere scores in bepaalde wijken in stedelijke gebieden.

Leefbaarheidsscore op buurtniveau Groene Hart

Alphen aan den Rijn

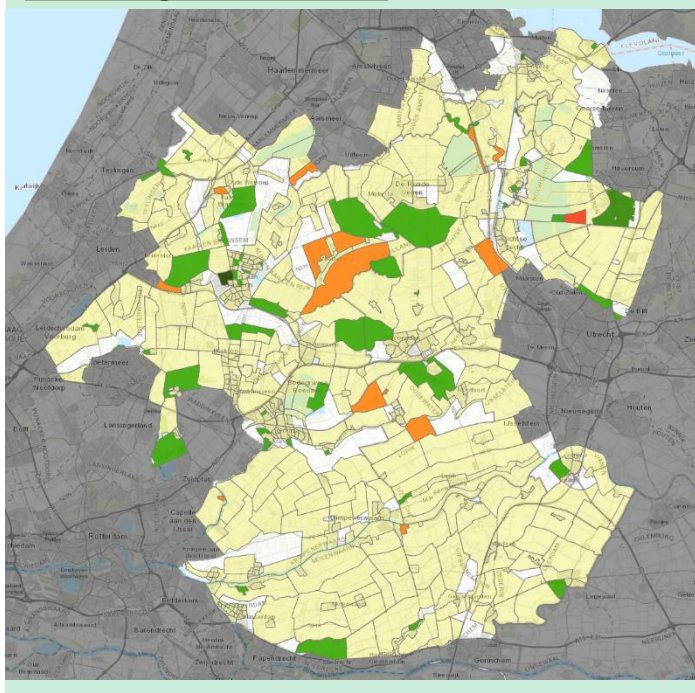

Gouda

Kaart 4.1 : Leefbaarheidsscore Groene Hart 2016, Bron: Leefbarometer 2016

Ontwikkeling leefbaarheidsscore

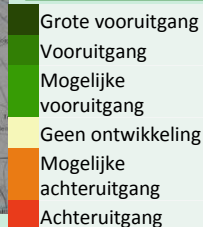

Kaart 4.2 : Ontwikkeling leefbaarheidsscore 2014 t.o.v. 2016, Bron: Leefbarometer 2016

Ontwikkeling leefbaarheid

Naast de meest recente leefbaarheidsscore (2016) is ook de ontwikkeling van de leefbaarheid tussen de vorige en huidige monitor geanalyseerd (2014 vs. 2016). Kaart 4.2 laat zien dat in veel van de buurten weinig verandering heeft plaats gevonden. Er zijn meer buurten met (mogelijke) voortuitgang dan (mogelijke) achteruitgang.

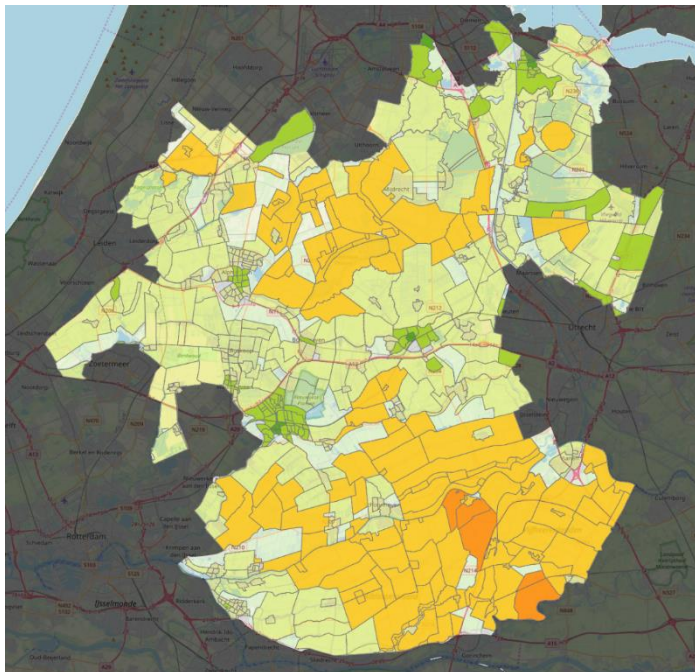
In slecht één buurt is sprake van achteruitgang, deze wordt in volgens de meest recente analyse echter nog steeds als zeer goed beoordeeld.

4. Leefbaarheid

Beoordeling van het voorzieningenniveau

Beoordeling voorzieningen Groene Hart

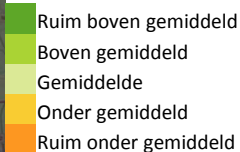

Voorzieningenniveau.

Een van de onderdelen die de leefbaarheidsscore per buurt bepaald is het voorzieningenniveau. Voor de voorzieningscore wordt op 23 onderdelen gemeten. Het gaat onder andere om de nabijheid van scholen winkels en uitgaansgelegenheden.

Grote delen van het Groene Hart scoren net iets onder het landelijk gemiddelde. Het gaat vooral om de gemeenten in het zuidoosten. De gebieden rond Gouda, Woerden en Alphen aan den Rijn scoren positief. Ook de gemeenten nabij de grote steden net buiten het Groene Hart scoren gemiddeld of daarboven.

De situatie van de buurten die beneden gemiddeld scoren zijn niet gelijk zorgwekkend. Slechts vijf gebieden scoren ruim onder het gemiddelde. Er zijn in Nederland gebieden die aanzienlijk slechter scoren.

Kaart 4.3: Beoordeling voorzieningenniveau Groene Hart 2016, Bron: Leefbarometer 2016

5. Recreatie en toerisme

Aantal gasten en overnachtingen

Inleiding: Recreatie en toerisme

Het Groene Hart staat bekend om de openheid en het landelijke karakter. Gezien de sterk stedelijke regio waarbinnen het gebied zich bevindt, is het bij uitstek een plek die veelvuldig gebruikt wordt om te recreëren.

Het gebied beschikt over veel wandel-, fiets- en vaarroutes en een diversiteit aan voorzieningen. Waar zowel de eigen bewoners als bewoners van de omliggende (grote) steden gebruik van maken. In de vorige monitor werd gesteld dat een verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme gewenst was omdat dit veel banen oplevert.

Om de ontwikkeling en de huidige situatie van recreatie en toerisme inzichtelijk te maken zullen een aantal onderwerpen behandeld worden.

- Het aantal gasten en overnachtingen
- Dagrecreatie: Activiteiten en uitgaven
- Het aantal toeristische-recreatieve bedrijven
- Het aantal banen in de toeristische-recreatieve sector
- Het aantal watersportbedrijven
- Overzicht fietsroutes
- Promotie en marketing (budget en bezoek website)

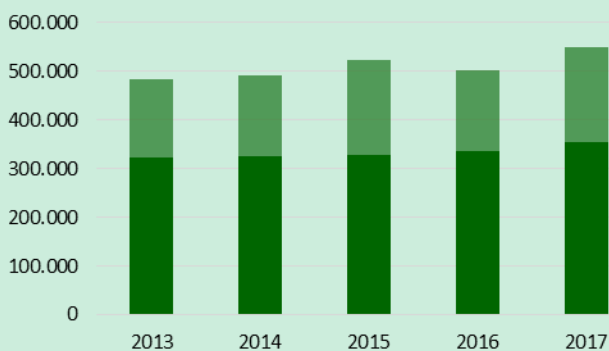
Aantal Gasten die overnachten in het Groene Hart

Gemeente	
Alblasserdam	Molenwaard
Alphen aan den Rijn	Montfoort
Bodegraven-Reeuwijk	Nieuwkoop
De Bilt	Oudewater
De Ronde Venen	Stichtse Vecht
Giessenlanden	Vianen
Gouda	Waddinxveen
IJsselstein	Weesp
Kaag en Braassem	Wijdemeren
Krimpenerwaard	Woerden
Leerdam	Zederik
Leiderdorp	Zoeterwoude
Lopik	

* Evenals de gemeenten van voor de herindelingen: Ouderkerk, Vlist, Nederlek, Boskoop, Rijnwoude, Bergambacht en Schoonhoven

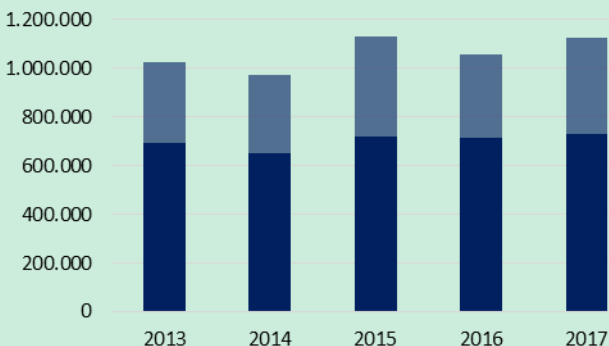
Tabel 5.1: Geselecteerde gemeenten t.b.v. Analyse aantal gasten en overnachtingen in het Groene Hart, Bron: CBS 2017

Aantal Gasten die overnachten in het Groene Hart

Grafiek 5.1: Jaarlijkse ontwikkeling van het aantal gasten (uitgesplitst naar Nederlandse en buitenlandse gasten) die overnachten in het Groene Hart 2013 tot en met 2017, Bron: CBS 2017

Aantal overnachtingen in het Groene Hart

Grafiek 5.2: Jaarlijkse ontwikkeling van het overnachtingen (uitgesplitst naar Nederlandse en buitenlandse gasten) in het Groene Hart 2013 tot en met 2017, Bron: CBS 2017

Gasten en overnachtingen in het Groene Hart

In opdracht van projectgroep monitor Groene Hart heeft het CBS onderzoek gedaan naar het aantal gasten in logiesaccommodaties in het Groene Hart (zie tabel 5.1 voor de geanalyseerde gemeenten). De cijfers zijn gebaseerd op gegevens uit de statistiek Logiesaccommodaties van het CBS. Accommodaties die voldoen aan de volgende criteria zijn meegenomen in de analyse:

- alle hotels, motels, pensions, appartementen met hoteldienstverlening, jeugdaccommodaties en Bed & Breakfasts met:
- ten minste 5 slaapplekken;
- alle kampeerterreinen met minimaal 4 toeristische standplaatsen;
- alle huisjesterreinen en groepsaccommodaties met ten minste 10 slaapplekken.

Het CBS heeft niet van alle logiesaccommodaties inzicht in het aantal gasten en overnachtingen. De cijfers zijn dan ook een schatting o.b.v. accommodaties waarvan wel gegevens beschikbaar zijn (het is een steekproef). Dit zorgt ervoor dat de cijfers altijd een bepaalde marge (iets hoger of lager dan de werkelijkheid) bevatten. Aanvullend: omdat de hier getoonde cijfers de som zijn van schattingen op gemeentenniveau, vallen de marges ruimer uit dan bij de CBS publicaties op provincieniveau. Dit maakt het moeilijk om vast te stellen of de schommeling in tussen 2015 en 2017 te maken heeft met werkelijke ontwikkelingen of dat het een gevolg is van steekproefeffecten (marges, afrondingen etc.).

In 2017 waren er naar schatting 1.127.000 overnachtende toeristen in het Groene Hart, iets meer dan een derde (35%) kwam uit het buitenland (grafiek 5.1). Ondanks de onzekerheid m.b.t. het mogelijke steekproefeffect lijkt het aantal overnachtende gasten in het Groene Hart, wanneer 2013 vergeleken wordt met 2017, toe te nemen.

5. Recreatie en toerisme

Dagrecreatie

Dagrecreatie in het Groene Hart

Door NBTC-Nipo Research is onderzoek gedaan naar dagrecreatie in het Groene Hart. De resultaten van dit onderzoek zijn gebaseerd op het ContinuVrijeTijdsOnderzoek (CVTO) uit 2015, ook uitgevoerd door NBTC-Nipo.

De analyse naar dagrecreatie richt zich op Nederlanders die uithuizige vrijetijdsactiviteiten ondernemen, waarbij men minimaal een uur van huis is (inclusief reistijd). De vrijetijdsmarkt wordt in dit onderzoek als volgt afgebakend:

'Alle (dag)recreatieve activiteiten die worden ondernomen buiten de eigen woning en waarbij men minimaal één uur (inclusief reistijd) van huis is.'

Op deze definitie zijn de volgende beperkingen van toepassing:

- de activiteit(en) mag (mogen) geen overnachting omvatten;
- activiteiten die zijn ondernomen tijdens een vakantie blijven buiten beschouwing;
- bezoek aan familie, vrienden en kennissen telt niet mee.

In tabel 5.2 wordt weergegeven welke gemeenten in het Groene Hart meegenomen zijn in de analyse.

Geanalyseerde gemeenten dagrecreatie

Gemeenten	
Alphen aan den Rijn	Ouder-Amstel*
Bodegraven-Reeuwijk	Oudewater
De Ronde Venen	Papendrecht
Giessenlanden	Sliedrecht
Gorinchem	Stichtse Vecht
Gouda	Teylingen
Kaag en Braassem	Vianen
Krimpen aan den IJssel	Waddinxveen
Krimpenerwaard**	Wijdmeren
Leerdam	Woerden
Lopik	Zederik
Molenwaard	Zoeterwoude
Montfoort	Zuidplas
Nieuwkoop	

* Gemeente Ouderkerk na 2015 Ouder-Amstel
** Gemeente Bergambacht, Nederlek, Schoonhoven en Vlist na 2015 Krimpenerwaard

Tabel 5.2: Geanalyseerde gemeenten dagrecreatie Groene Hart, Bron NBTC-Nipo Research 2015

Totale marktomvang vrijetijdsactiviteiten

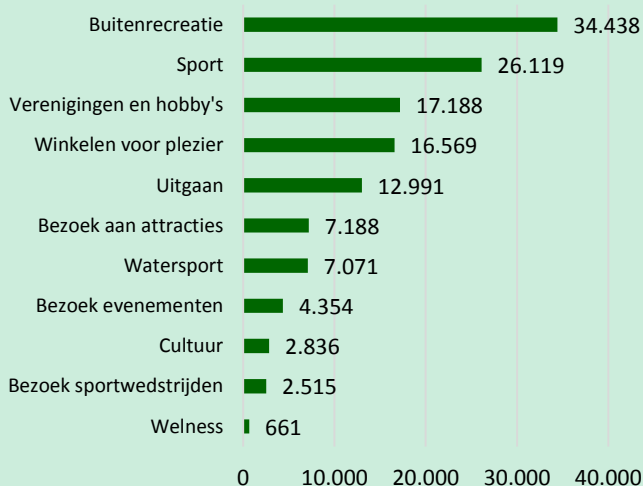
In 2015 hebben bijna 132 miljoen Nederlanders vrijetijdsactiviteiten ondernomen in het Groene Hart (Grafiek 5.3). Dit is bijna 4% van het totale aantal vrijetijdsactiviteiten in Nederland (bijna 3,5 miljard activiteiten).

Als gekeken wordt naar de meest populaire categorieën van vrijetijdsbesteding, dan zijn buitenrecreatie en sport qua marktomvang het grootst in het Groene Hart.

In de top-10 meest populaire (concrete) activiteiten zijn wandelen en fietsen (voor plezier) veruit het grootst in de regio (Grafiek 5.4).

De genoemde aantallen activiteiten gaan zowel over inwoners van het Groene Hart, die in hun eigen regio recreëren, als personen uit andere delen van het land. Bijna 104 miljoen vrijetijdsactiviteiten in de regio Groene Hart zijn door de eigen inwoners ondernomen (79% van het totaal).

Totale marktomvang per type vrijetijdsbesteding

Grafiek 5.3: Totale aantal vrijetijdsactiviteiten in 2015, Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Top 10 populaire vrijetijdsactiviteiten

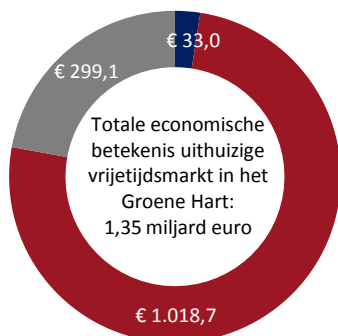

Grafiek 5.4: Activiteiten ondernomen door zowel inwoners van het Groene Hart en de rest van het land, Bron weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

5. Recreatie en toerisme

Dagrecreatie

Bestedingen vrijetijdsactiviteiten

■ Vaste kosten ■ Directe kosten ■ Vervoerskosten

* Vaste kosten worden gemeten in de jaarmeting CVTO 2015; dit zijn kosten voor een lidmaatschap, abonnement, contributie en/of kortingskaart.

** Directe kosten worden berekend door de totale kosten per activiteit (excl. vervoerskosten en vaste kosten: abonnementen, contributies e.d.) te vermenigvuldigen met het aantal ondernomen vrijetijdsactiviteiten. Dit is berekend op totaal niveau.

Totale waarde van vrijetijdsactiviteiten

De 132 miljoen vrijetijdsactiviteiten hebben in 2015 geresulteerd in een bedrag van circa 1,35 miljard euro (grafiek 5.5) wat is uitgegeven aan het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten in het Groene Hart. Dit komt neer op een gemiddelde uitgave van €10,24 per persoon per activiteit.

Van het totaal uitgegeven bedrag is 1.02 miljard euro uitgegeven tijdens het ondernemen van de vrijetijdsactiviteiten (directe kosten). De overige 332 miljoen euro zijn uitgaven die samenhangen met vervoer en parkeerkosten (circa 299 miljoen) en vaste kosten zoals abonnementen en lidmaatschappen (bijna 33 miljoen) die het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten met zich meebrengen.

Grafiek 5.5: Totale aantal vrijetijdsactiviteiten in het Groene Hart 2015, Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Bestedingen per persoon naar herkomst

	Toegangsprijzen en deelname kosten	Consumpties (eten, drinken e.d.) van activiteit	Bestedingen in winkels van activiteit	Overige kosten (excl. Vaste kosten)	Totale kosten (excl. Vaste kosten)	Vervoerskosten (incl. parkeerkosten)
Groene Hart (totaal)	€ 0,84	€ 2,55	€ 3,77	€ 0,56	€ 7,72	€ 2,27
Eigen risico	€ 0,68	€ 2,05	€ 2,65	€ 0,50	€ 5,87	€ 1,30
Inkomen vanuit andere provincies	€ 1,44	€ 4,44	€ 8,02	€ 0,79	€ 14,70	€ 5,91
Uitgaand van het Groene Hart naar andere regio/provincie	€ 2,52	€ 4,61	€ 6,61	€ 0,65	€ 14,39	€ 5,38

Tabel 5.3: Bestedingen per persoon naar herkomst 2015, Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Bestedingen naar herkomst

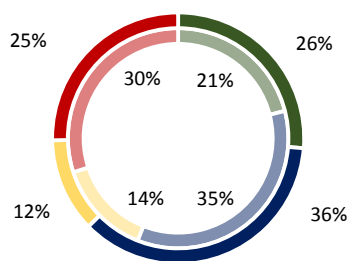
Bij alle onderscheiden bestedingen geven personen die van buiten de regio komen meer uit dan personen uit de eigen regio. Personen van buiten de regio geven bij vrijetijdsbesteding in het Groene Hart naar verhouding veel uit in de winkels van de activiteit. Ook de vervoerskosten zijn, logischerwijs, een stuk hoger voor personen van buiten de regio. In totaal geven personen uit de eigen regio gemiddelde €8,83 minder uit dan personen van buiten de regio. geven op hun buurt meer uit dan externen in het Groene Hart (zie tabel 5.3).

Personen die in het Groene Hart wonen en in andere regio's vrijetijdsactiviteiten ondernemen geven op hun buurt meer uit dan externen in het Groene Hart.

5. Recreatie en toerisme

Dagrecreatie

Sociale klasse vrijetijdsbesteder Groene Hart vs. NL

	in NL	in GH
A	21%	26%
B-boven	35%	36%
B-onder	14%	12%
C/D	30%	25%

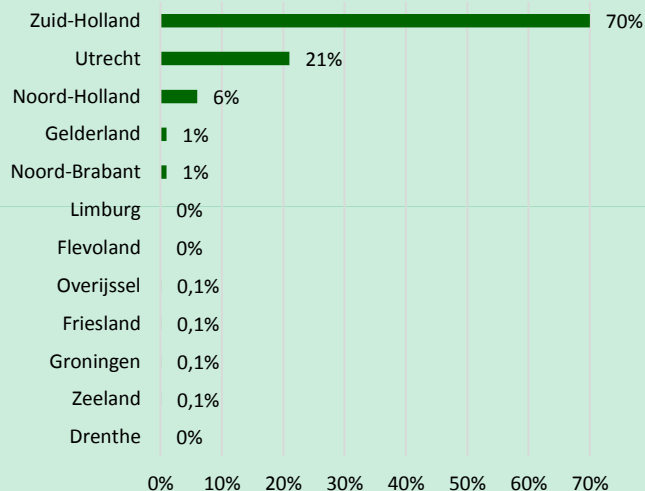
■ A ■ B-boven ■ B-onder ■ C/D

Grafiek 5.6 Sociale klasse vrijetijdsbesteder Groene Hart vs. Nederland 2015 Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Sociale klasse

De toewijzing van de welstandsklasse is gebaseerd op de beroepsgroep en opleiding van de hoofdkostwinner (waarbij A de hoogste en C/D de laagste klasse is). In figuur 5.6 is de buitenste ring het Groene Hart en de binnenste het Nederlands gemiddelde. Vrijetijdsbesteding in het Groene Hart komt relatief vaker uit de hogere sociale klasse.

Herkomst provincie vrijetijdsbesteder

Grafiek 5.7: Herkomst provincie vrijetijdsbesteder 2015, Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Herkomst provincie vrijetijdsbesteder

Het merendeel van de vrijetijdsactiviteiten in het Groene Hart worden ondernomen door inwoners uit de provincie Zuid-Holland (zie grafiek 5.7). Ook inwoners van de andere Groene Hart provincies, Utrecht en Noord-Holland (in mindere mate), maken gebruik van het Groene Hart voor hun vrijetijdsbesteding. Vanuit de andere (niet Groene Hart) provincies is dit een stuk minder. Dit kan verklaard worden doordat vrijetijdsbestedingen waarbij overnacht wordt buiten beschouwing worden gelaten.

Saldo activiteiten Groene Hart

€ 406 miljoen

Inkomend:

Circa 27,6 miljoen activiteiten in Groene Hart van Nederlanders die niet woonachtig zijn in Groene Hart

€ 659 miljoen

Uitgaand:

Circa 45,8 miljoen activiteiten van inwoners van Groene Hart (incl. buitenland).

€ 613 miljoen

Eigen regio:

Circa 104 miljoen activiteiten van Nederlanders die woonachtig zijn in de regio Groene Hart

*Bestedingen

De genoemde bestedingen op deze pagina zijn exclusief vervoerskosten en de zogenaamde vaste kosten

Kaart 5.1: Inkomende, interne en uitgaande vrijetijdsactiviteiten 2015, Bron: weekmeting CVTO, 2015 bewerking NBTC-Nipo Research

Saldo van activiteiten en uitgaven

In het Groene Hart zijn in 2015 circa 132 miljoen vrijetijdsactiviteiten buitenshuis ondernomen, zowel door de eigen inwoners als door Nederlanders woonachtig in andere provincies.

De meeste activiteiten zijn door de eigen inwoners ondernomen (79%; 104 miljoen activiteiten), ongeveer 21% van de activiteiten (27,6 miljoen activiteiten) door inwoners woonachtig in andere provincies. De directe uitgaven die deze inkomende vrijetijdsactiviteiten met zich mee brengen zijn ruim 406 miljoen euro. Dit bedrag is exclusief vervoerskosten en de zogenaamde vaste kosten.

De uitgaande stroom van activiteiten betreft 45,8 miljoen activiteiten die door inwoners van het Groene Hart ondernomen zijn buiten de eigen provincie. Dit brengt een besteding met zich mee van bijna 659 miljoen euro.

Kortom de inwoners van de regio Groene Hart besteden meer buiten de regio dan dat er door Nederlanders woonachtig buiten het Groene Hart aan vrijetijdsactiviteiten in het Groene Hart wordt besteed. De stroom van het aantal activiteiten naar het Groene Hart (vanuit andere provincies) is ook kleiner dan de stroom van uitgaande activiteiten (inwoners naar elders).

5. Recreatie en toerisme

Werkgelegenheid in de toeristische sector

Werkgelegenheid recreatie en toerisme

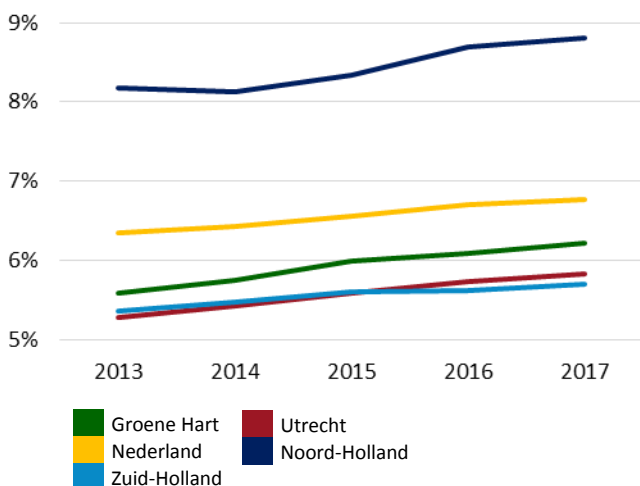
In 2017 was 6,2% van de totale werkgelegenheid in het Groene Hart in (of gelieerd aan) de recreatieve en/of toeristische sector. Dit is iets lager dan het landelijk gemiddelde (6,8%). In Noord-Holland is het aandeel banen in deze sector het hoogste van de Groene Hart provincies, dit ligt nog hoger dan het Nederlands gemiddelde. Zuid-Holland en Utrecht hebben een lager aandeel dan het Groene Hart (grafiek 5.8).

Ontwikkeling aantal banen

De ontwikkeling van het aantal banen ligt sinds 2015 wel boven het gemiddelde van de Groene Hart provincies en ook boven het landelijk gemiddelde (grafiek 5.9).

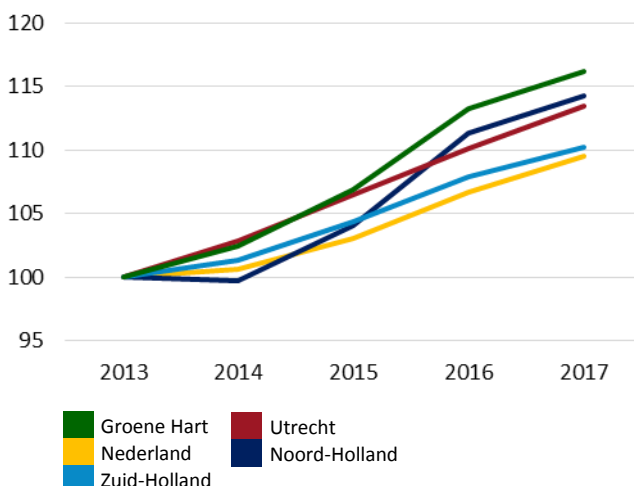

Aandeel toeristische sector in de totale werkgelegenheid

Grafiek 5.8: Banen in de toeristische sector, jaarlijks als aandeel van de totale werkgelegenheid tussen 2013 en 2017, Bron: Lisa 2017

Ontwikkeling van banen in de toeristische sector

Grafiek 5.9: De jaarlijkse ontwikkeling van Banen in de toeristische sector 2013 tot en met 2017, Bron: Lisa 2017

5. Recreatie en toerisme

Fietstoerisme en marketing

Fietsen in het Groene Hart

Het Groene Hart wordt veelvuldig gebruikt om te recreëren. Fietsen is een populaire activiteit. Er is in het Groene Hart veel aandacht geschonken aan het op een goede wijze faciliteren van fietsers. Zo zijn er veel verschillende fietsroutes die gevolgd kunnen worden via het knooppunten netwerk. Ook is er een groot aanbod van Toeristische Overstap Punten (TOP'S). Langs de routes zijn diverse informatiepanelen te vinden met informatie over bezienswaardigheden.

Kaart 5.2 geeft een overzicht van populaire fietsroutes op basis van ritinformatie verzameld door STRAVA, in de periode 01-05-2017 t/m 31-10-2018. Wat opvalt is dat er vanuit de grote steden duidelijke routes (rondjes) zichtbaar worden.

Populaire fietsroutes

Legenda

Niet intensief Zeer intensief

Kaart 5.2: Populaire fietsroutes in het Groene Hart 2016, Bron: STRAVA 2017

Bezoeken website www.GroeneHart.nl

	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal bezoekers	91.000	153.000	120.100	108.200	125.400
Aantal pagina weergaven	477.100	528.000	404.200	555.500	455.400

Tabel 5.4: Bezoek website www.GroeneHart.nl, Bron: Stichting Merk en Marketing 2018

Promotie en marketing

Zowel het aantal bezoekers als het aantal paginaweergaven van de website is sinds 2014 toegenomen. Het aantal bezoekers is sinds 2015 stabiel boven de 100.000 en het aantal paginaweergaven (m.u.v. 2016) boven de 450.000.

De afgelopen 5 jaar komen de meeste bezoekers van de website uit de grote steden rond het Groene Hart. Bezoekers zoeken het meest op dagjes uit en (wandel/fiets) routes.

5. Recreatie en toerisme

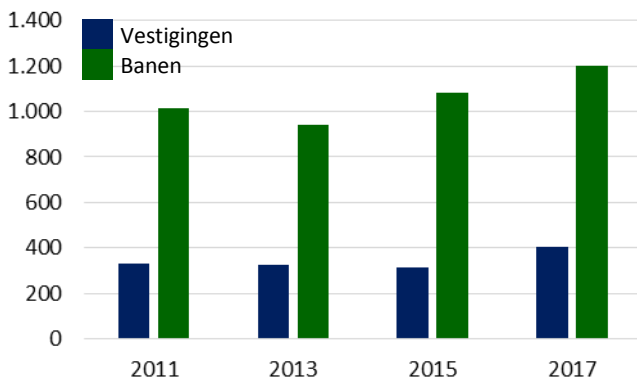
Watersport in het Groene Hart

Watersport in het Groene Hart

In de werkgelegenheidsbestanden van LISA wordt de watersportsector ook nog apart uitgelicht. De cijfers van 2011, 2013 en 2015 zijn overgenomen uit de vorige monitor. Voor 2017 is een nieuwe aanvraag gedaan. Waar het aantal vestigingen (*definitie van vestigingen in H3*) tussen 2011 en 2015 redelijk stabiel bleef, lijken we in 2017 een stijging te zien van bijna 30% (t.o.v. 2015). Het aantal nam, met uitzondering van 2013, jaarlijks toe.

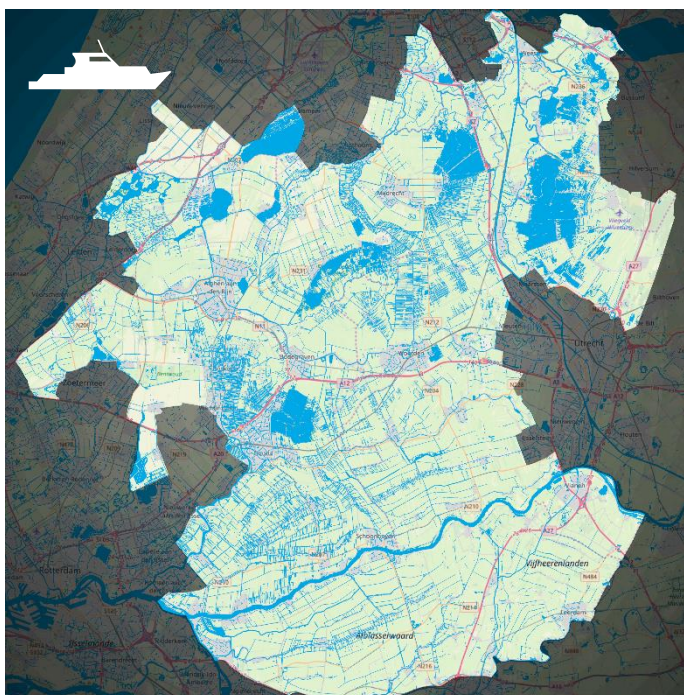
In de vorige monitor werd geconstateerd dat, tegen de landelijke trend in, het aantal banen in watersportsector in 2015 groeide. Er werd gesteld dat de toekomst moest uitwijzen of dit een 'toevaltreffer' was of dat de sector zich blijvend positief ontwikkelde. In 2017 zien we (t.o.v. 2015) een stijging van bijna 11%. De ontwikkeling van het aantal banen (en vestigingen) heeft zich dus wel degelijk doorgezet. De stijging van het aantal banen in deze sector ligt een stuk boven het landelijke gemiddelde van +3,4% (t.o.v. 2015).

Banen en vestigingen in de Watersport

Grafiek 5.10: Jaarlijkse ontwikkeling van vestigingen en banen in de watersportsector 2011 tot en met 2017, Bron: LISA 2017

Waterwegen in het Groene Hart

Kaart 5.3: Waterwegen in het Groene Hart, Bron: Top10NL 2018

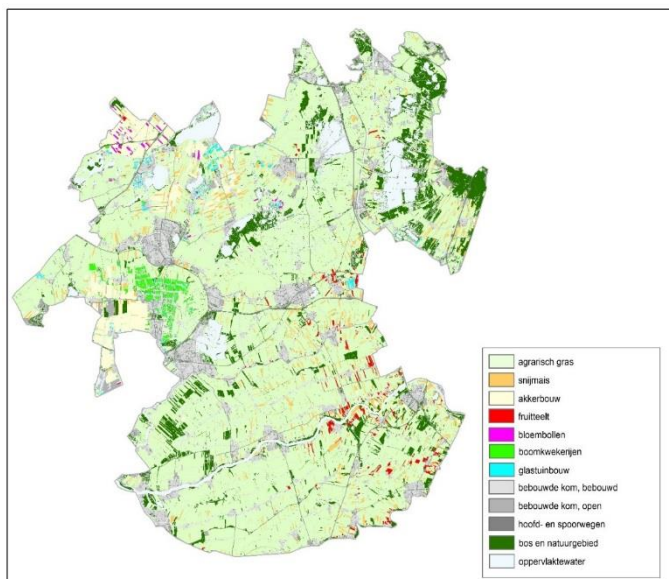
6. Landbouw

Landgebruik en structuur

Inleiding: Landbouw

Het Groene Hart is voor twee derde in agrarisch gebruik. Grasland voert de boventoon. Akkerbouw en maisteelt komen er relatief minder vaak voor. Dit heeft een duidelijk relatie met het feit dat veen in het Groene Hart de belangrijkste grondsoort is. Het aandeel van de meer intensieve teelten (fruitteelt, bloembollen, boomkwekerij en glastuinbouw) wijkt desondanks maar weinig af van het landelijk gemiddelde. Met uitzondering van de boomteelt bij Boskoop vinden we deze teelten overigens niet op de veengronden. Opvallend is verder dat de intensieve teelten vaak geconcentreerd plaatsvinden in specifieke delen van het Groene Hart. Het aandeel bebouwde kom en wegen ligt met 16% ondanks de stedelijke druk van de Randstad nog ruim onder het landelijk gemiddelde (22%). Ook de oppervlakte bos- en natuurgebied is naar verhouding duidelijk lager, terwijl het aandeel oppervlaktewater in het Groene Hart overeen komt met het landelijk beeld (als landelijk het IJsselmeer wordt meegerekend).

Grondgebruik in het Groene Hart

Kaart 6.1: Grondgebruik Groene Hart, Bron: LGN7 2014

Landbouwstructuur

Anno 2017 heeft het Groene Hart nog een kleine 3500 agrarische bedrijven, ten opzichte van 10 jaar geleden is een derde van de bedrijven gestopt, een daling iets boven het landelijk gemiddelde. Het aantal arbeidskrachten in de landbouw nam in het Groene Hart sterker af dan gemiddeld in Nederland. Ondanks de afname van het aantal bedrijven en arbeidskrachten nam de omzet van de landbouw toe. De groei van de totale standaard opbrengst (SO) bleef in het Groene Hart overigens achter bij de landelijke trend, even als de ontwikkeling van de gemiddelde standaard opbrengst per bedrijf.

	ha	%	% NL
Agrarisch gebied	120.371	67%	56%
<i>Agrarisch gras</i>	104.238	58%	31%
<i>Snijmaais</i>	5.358	3%	7%
<i>Akkerbouw</i>	6.730	4%	15%
<i>Fruitteelt</i>	1.346	0.7%	0.7%
<i>Bloembollen</i>	399	0.2%	0.8%
<i>Boomkwekerij</i>	1.585	0.9%	0.6%
<i>Glastuinbouw</i>	716	0.4%	0.3%
Bebouwde kom en wegen	29.746	16%	22%
Bos- en natuurgebied	11.787	7%	12%
Oppervlaktewater	18.922	10%	10%
Totaal	180.826	100%	100%

Tabel 6.1: Grondgebruik Groene Hart, Bron: LGN7 2014

	2007	2012	2017	Groei 2007-2017 (%)	
				GH	NL

Landbouwbedrijven	5.197	4.651	3.491	-33%	-29%
Arbeidskrachten (FTE)	11.022	10.128	8.370	-24%	-11%
SO(€ MLN)	929	854	1.007	8%	30%
SO (€ K) per bedrijf	179	184	288	61%	82%

Melkveebedrijven	1.962	1.780	1.695	-14%	-10%
% totaal bedrijven	37.8%	38.3%	48.6%	11%	6%
SO (€ MLN)	385	410	585	43%	53%
SO (€ K) per bedrijf	196	230	345	76%	8%
Gve/ha	1.9	2.1	2.1	12%	12%

Tabel 6.2: Landbouwkengetallen Groene Hart, Bron: Landbouw telling

Bijna de helft van de agrarische bedrijven in het Groene Hart zijn melkveebedrijven, tegen landelijk ca. 30%. Opvallend voor het Groene Hart is dat het relatieve aandeel van de melkveehouderij de laatste jaren meer toenam dan gemiddeld in Nederland. De relatief sterke groei van de omzet van de melkveehouderij hangt mogelijk samen met de (tijdelijke) groei van de melkveestapel na de afschaffing van het melkquotum in 2015. Op basis van de gemiddelde omzet per bedrijf zijn de melkveebedrijven in het Groene Hart in 2017 wel substantieel kleiner dan in de rest van Nederland. De groei van de melkveebedrijven bleef in het Groene Hart ook achter bij de landelijke trend.

6. Landbouw

Verbreding en grondprijzen

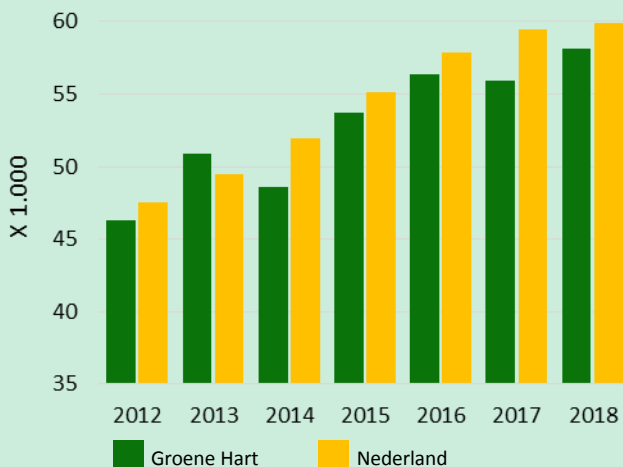
Verbrede landbouw

Het aantal verbrede landbouwbedrijven nam in het Groene Hart tussen 2011 en 2016 relatief sterker af dan het totaal aantal agrarische bedrijven. Daarmee was sprake van een afname van het aandeel bedrijven met verbreding. Landelijk is overigens dezelfde trend te bespeuren. Deze afname wordt in belangrijke mate veroorzaakt door een relatief sterke terugloop van het aantal bedrijven met agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Waarschijnlijk is dat het gevolg van veranderingen in de regelgeving en de overgang van een individueel naar een collectief stelsel, aangezien de afname in Het Groene Hart gelijk op gaat met landelijke trend. Voor de overige verbredingstakken valt op dat bij toerisme, productverkoop, -verwerking en zorg de afname in het Groene Hart onder het landelijk gemiddelde ligt, terwijl voor educatie en kinderopvang een gelijke trend geldt. Het aantal bedrijven dat duurzame energie produceert nam juist toe, waarbij de groei in het Groene Hart wel minder groot was dan in de rest van Nederland. Energieproductie geldt overigens niet als verbredingstak en wordt daarom niet meegeteld bij de bedrijven met verbreding. Omdat sommige bedrijven meerdere verbredingstakken hebben is het totaal aantal bedrijven met verbreding lager dan de optelsom van de afzonderlijke verbredingstakken.

	2011	2016	2011 t.o.v. 2016	
			GH	NL
Agrarische bedrijven	4.779	3.565	-25%	-21%
Aantal met verbreding	1.634	1.151	-30%	-32%
<i>Agrarisch natuurbeheer</i>	1.347	865	-36%	-36%
<i>Toerisme</i>	207	171	-17%	-36%
<i>Productverkoop</i>	217	188	-13%	-20%
<i>Productverwerking</i>	156	124	-21%	-39%
<i>Educatie</i>	104	90	-13%	-13%
<i>Kinderopvang</i>	21	14	-33%	-32%
<i>Zorg</i>	88	76	-14%	-34%
Energieproductie	237	274	16%	54%

Tabel 6.2: Landbouwbedrijven met verbreding en duurzame energie productie, Bron Landbouw telling

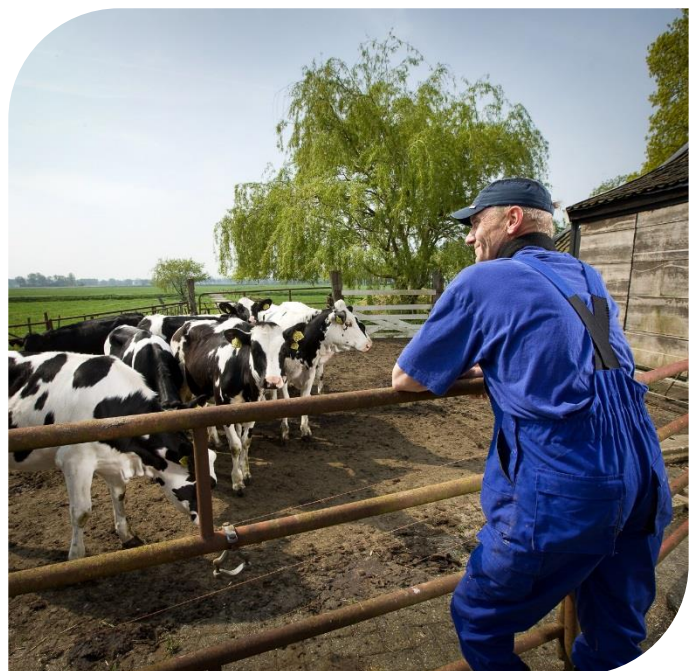
Ontwikkeling agrarische grondprijzen 2012-2018

Figuur 6.1: Ontwikkeling agrarische grondprijzen 2012-2017, Bron: Kadaster

Agrarische grondprijzen

De agrarische grondprijs in het Groene Hart is lager dan gemiddeld in Nederland. In 2018 kost een agrarisch perceel in het Groene Hart gemiddeld ruim €58 duizend tegen landelijk bijna €60 duizend. Zowel landelijk als in het Groene Hart is sprake van een sterke toename sinds 2012. In het Groene Hart bedroeg de toename tussen 2012 en 2018 +22% en landelijk +26%. Ook schommelde de prijzen in het Groene Hart in die periode iets meer dan in Nederland als geheel (figuur links).

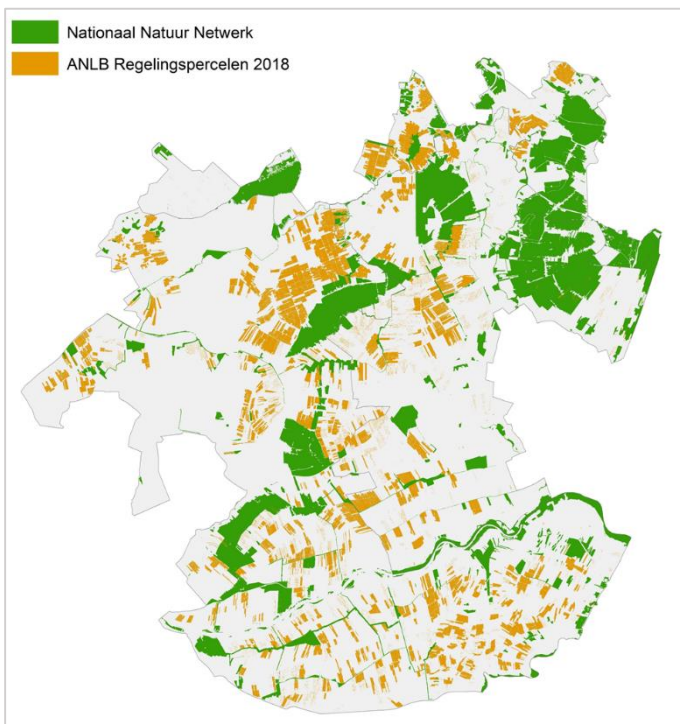
7. Natuur

Natuurnetwerken en Openheid Landschap

Natuurnetwerk, Agrarisch Natuur en landschapsbeheer

Het Nationaal Natuur Netwerk (NNN) heeft in het Groene Hart een oppervlakte van 30 duizend ha., dat is 17% van de gebieds-oppervlakte en 4% van het totale NNN in Nederland. Daarnaast valt een oppervlakte van 22 duizend ha. onder de regeling van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, oftewel 12% van het Groene Hart en bijna een kwart van de totale oppervlakte ANLB percelen in Nederland. Het Groene Hart is kortom een belangrijk gebied voor het agrarisch natuurbeheer.

Nationaal Natuur Netwerken en Landschapsbeheer

	Areaal (ha.)	Aandeel (%)	Nederland
Natuur Netwerk	30.098	16.6%	21.5%
ANLB percelen	22.444	12.4%	0.6%
NNN+ANLB	52.402	29,0%	22.1%

Tabel 7.1 : Oppervlakte van het Nationaal Natuur Netwerk en Agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het Groene Hart

Kaart 7.1 : Nationaal Natuur Netwerk , Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer percelen , Bron: PBL, RVO

Inleiding: Water

Het watersysteem en de ondergrond vormen de basis van het Nationaal Landschap Groene Hart. Het wordt door alle betrokken partijen belangrijk gevonden dat het Groene Hart een robuust en duurzaam watersysteem heeft, dat goed functioneert, zowel in periodes van ernstige wateroverlast als in periodes van extreme droogte en dat ook de gevolgen van de klimaatverandering goed kan opvangen. Voor de diverse functies (zoals wonen, landbouw en natuur) in het gebied is het van belang dat er steeds voldoende water is en dat de waterkwaliteit op orde is. Ook een goede waterveiligheid is essentieel, hetgeen betekent dat het dijkensysteem in het Groene Hart goed op orde moet zijn. Bij dit alles is ook de betaalbaarheid een belangrijk thema. Voor elk van deze onderwerpen geldt dat het primair de vijf waterschappen met grondgebied in het Groene Hart zijn die hierop sturen. Wel voeren zij daarbij beleid voor hun eigen beheer-gebied en niet specifiek voor het Groene Hart.

Belangrijke indicatoren voor het thema water zijn:

- Waterkwaliteit
- Waterkwantiteit (wateropgave)
- Waterveiligheid
- Waterbeschikbaarheid

Waterkwaliteit

Waterkwaliteit kent vele aspecten. Om een beeld te geven van de waterkwaliteit in het Groene Hart wordt hier gekeken naar de aanwezigheid van stikstof en fosfaat in het oppervlaktewater. De gebruikte data hiervoor zijn dezelfde als in 2016. De waterkwaliteit wordt continu bemonsterd, maar in het kader van de KRW (Kader Richtlijn Water) wordt eens in de drie jaar een volledige monitor opgesteld. Niet voor alle gebiedsdelen zijn namelijk nieuwe data beschikbaar. Bovendien is een oordeel over veranderingen in de waterkwaliteit alleen zinvol als een langere periode wordt bekeken. Voor de kaartbeelden en grafieken wordt verwezen naar de Groene Hart Monitor 2014. Hier wordt volstaan met de belangrijkste conclusies:

Fosfor

- Het westen van het Groene Hart (het veenweidegebied) kent een aanzienlijk groter fosfaatprobleem dan het noordoosten.
- De situatie is in de loop van de jaren wel verbeterd.
- Op veel locaties is de situatie kwalitatief gezien nog steeds onvoldoende.

Stikstof:

- In het centrale deel van het Groene Hart zijn de stikstofconcentraties te hoog (maar niet extreem).
- In andere delen (met name het noordoosten) is de situatie redelijk tot goed.
- De situatie is in de loop der jaren verbeterd (m.n. minder locaties met scores in de hoogste categorieën).

Waterkwantiteit

Voor de opgave wateroverlast zorgen de waterschappen ervoor dat een beschermingsniveau wordt geboden dat verschilt per functie. In weidegebied accepteren we eens in de tien jaar overlast en in stedelijk gebied eens in de honderd jaar. Het oplossen van knelpunten met betrekking tot wateroverlast verloopt vooral via bergen en afvoeren. De afvoercapaciteit is beperkt doordat die afgestemd moet worden met de boezem-capaciteit. Dus is bergen door het tijdelijk opzetten van peil het meest effectief. Het lastige is wel dat om bodemdaling te remmen de peilen hoger worden gezet waardoor de berging beperkt is. Daarnaast nemen de intensieve buien toe door de klimaatverandering. Uit recente scenario's van het KNMI blijkt namelijk dat klimaatverandering niet iets is dat in de toekomst pas optreedt, maar dat het huidige klimaat al sterk veranderd. In Nederland is de jaarlijkse neerslag afgelopen eeuw toegenomen met bijna 20 procent.

Het aantal dagen met extreme neerslag (meer dan 50 mm/dag) is ten opzichte van de KNMI 2006 informatie zelfs verdubbeld. Deze geactualiseerde neerslagstatistiek heeft aanzienlijke gevolgen voor de gebieden die zijn getoetst en gedimensioneerd op het 'huidige' klimaat. De peilstijging bij een zelfde herhalingskans neemt iets toe (10%) maar dat kan leiden tot een aanzienlijke toename van het areaal dat niet voldoet (20 tot 30%). Daarbij gaat het vooral over grasland, maar incidenteel ook over stedelijk gebied en kassen waar veel grotere schades kunnen optreden en derhalve hogere investeringen in maatregelen maatschappelijk batig zouden kunnen zijn. De vertaling van de watersysteem-analyse naar een opgave in euro's voor waterschappen en andere stakeholders vergt een gebiedspecifieke maatwerkafweging. De nieuwe inzichten in de neerslagstatistiek veroorzaken dat de beschermingsniveaus niet integraal worden gehaald. Dit roept discussie op of dat lagere beschermingsniveau wellicht moeten worden geaccepteerd.

8. Water

Kwantiteit, veiligheid en beschikbaarheid

Groene Hart
NATIONAAL LANDSCHAP

Waterveiligheid

Op basis van informatie van de waterschappen is in de vorige versie van de Groene Hart Monitor in beeld gebracht in hoeverre de regionale waterkeringen in het Groene Hart voldoen aan de veiligheidsnormen. Circa 50% was in 2014 op orde. Sinds 2014 is de situatie naar verwachting weer verder verbeterd. Voor de regionale keringen geldt dat deze in 2030 allemaal op orde moeten zijn.

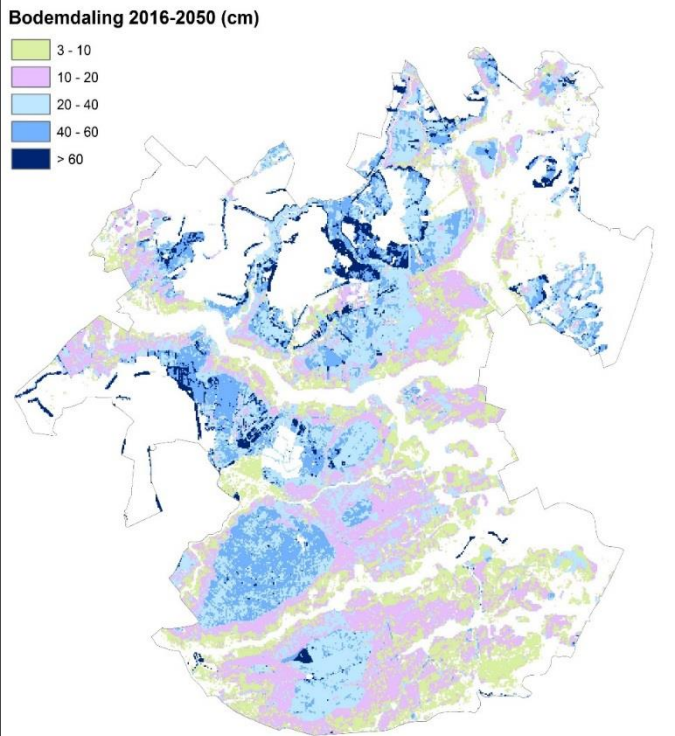
Waterbeschikbaarheid

De huidige watervoorziening in het Groene Hart sluit niet altijd aan op de dynamiek van vraag en aanbod en is vaak historisch gegroeid. In de zomer van 2018 bleek de gevoeligheid van het Groene Hart voor droogteschade. Het veenweidegebied vraagt in droge perioden aanvoer van water, maar hetzelfde geldt dan voor het stedelijk gebied om schade aan groen en funderingen te voorkomen. Dat water komt meestal van de grote rivieren, met als risico dat diverse inlaatpunten verzilt raken. Aanzienlijke inspanningen van de waterbeheerders zijn in 2018 dan ook nodig geweest om de waterbeschikbaarheid in het Groene Hart te garanderen. De peilen in de sloten zijn op peil gebleven en er is geen ontoelaatbaar verzilt water ingelaten, maar het is wel duidelijk dat het watersysteem in het Groene Hart in 2018 tegen zijn grenzen aanliep. Deze uitdaging wordt nog vergroot door de zeespiegelstijging. Daarbij zullen maatregelen om bodemdaling te remmen door onderwaterdrains, peil opzetten of natte teelten leiden tot een toename van de watervraag van wellicht 10 tot 30 % juist in droge perioden. Dit vraagt aanpassingen in de watervoorziening die in het kader van de Deltaprogramma wordt opgepakt.

9. Bodemdaling

Bodemdalingsgevoeligheid en verwachting

Verwachte bodemdaling 2016-2020

Kaart 9.1: Verwachte bodemdaling 2016-2050, Bron: PBL

Bodemdalingsgevoelig gebied in het Groene Hart

In Tabel en kaart 9.1 en wordt weergegeven welk deel van het landoppervlak van het Groene Hart gevoelig is voor bodemdaling in de periode 2016 tot 2050 en hoeveel bodemdaling (in cm) dat dan betreft. Uit de gegevens blijkt voor circa 2/3 van het Groene Hart een daling van de bodem tot 2050 met meer dan 3 cm.

Bodemdaling in cm

In een recente studie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is de te verwachten bodemdaling berekend voor alle veengronden in ons land over de periode 2016-2050. Als de bodemdaling wordt uitgesplitst naar droogleggingsklasse is de daling bij ondiepe drooglegging (< 0,30 m) in deze periode gemiddeld 30 cm

Inleiding: Bodemdaling

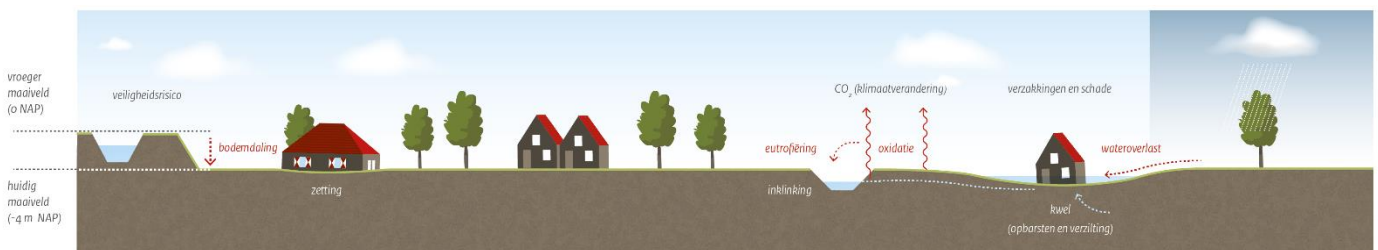
De bodem van het Groene Hart bestaat vooral uit veen of klei op veen. Door ontwatering kan er gewoon en gewerkt worden op deze slappe veenbodem er blijft er landbouw mogelijk. Maar ontwatering van de landelijke veenweidegronden zorgt ook voor een chemisch proces waardoor het veen oxideert wat zorgt voor CO₂-uitstoot en bodemdaling. Daarnaast zorgt, in bebouwd gebied, het gewicht van wegen, huizen en bedrijfspanden voor een fysiek inklinkingsproces van bodemdaling, wat zorgt voor extra schade of onderhoudskosten door verzakkingen van wegen en gebouwen. Het tegengaan van bodemdaling is momenteel dan ook een van de prioriteiten van overheden in het Groene Hart, wat nog is versterkt door de actuele klimaatdiscussie en het landelijke klimaatakkoord waarin expliciet aandacht voor reductie van broeikasgasemissie uit ook veenbodems.

Op korte termijn kan worden ingezet op het afremmen van bodemdaling bij bestaand gebruik, door te investeren in technische oplossingen en innovaties. Op langere termijn is (deels) ook ander functioneel gebruik van de ruimte bij hogere grondwaterstanden nodig, bijvoorbeeld door innovaties op het gebied van wonen (in stedelijk gebied), en in natte teelten (in landelijk gebied). Ook kan gedacht worden aan nieuwe en innovatieve bedrijfssystemen in de landbouw, waarin de productie van melk en vlees wordt gecombineerd met de teelt van gewassen die bij hogere grondwaterstanden goed kunnen gedijen (natte teelten).

	Oppervlakte (ha. x 1000)	% van het landoppervlak
< 3 cm	56.0	34.6%
3-10 cm	24.5	15.1%
10-20 cm	29.8	18.4%
20-40 cm	29.8	18.4%
40-60 cm	16.5	10.2%
> 60 cm	5.2	3.2%
Totaal	161.9	100%

Tabel 9.1: Verwachte bodemdaling (x 1000 ha) in het Groene Hart tussen 2016 en 2050, Bron: PBL

en deze loopt op tot gemiddeld 50 cm bij drooglegging groter dan 90 cm. Op basis van de berekeningen in het gehele studiegebied is de gemiddelde bodemdaling bepaald op 35 cm over de periode 2010-2050. Dit komt overeen met een gemiddelde daling van 9 mm per jaar. Dat wil zeggen: als remmende maatregelen uitblijven.

9. Bodemdaling

Kosten en maatregelen

Kosten van bodemdaling

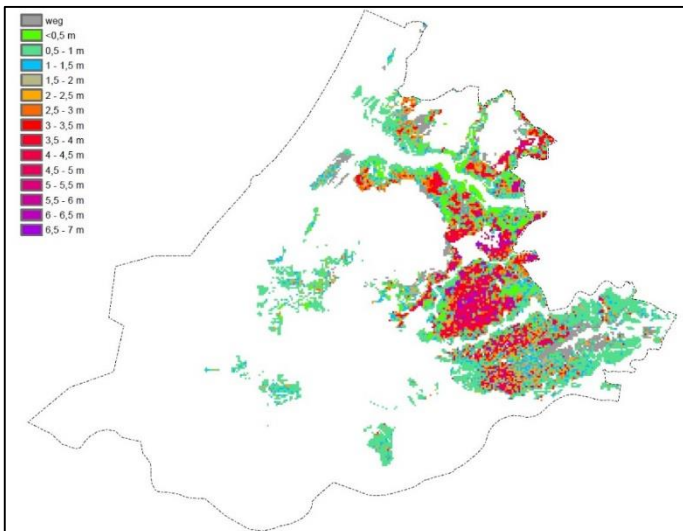
Door het PBL (2016) is een inschatting gemaakt van de kosten van bodemdaling, zowel voor het landelijk gebied als voor het stedelijk gebied. Voor bebouwing komen de gemiddelde herstelkosten op basis van conservatieve uitgangspunten op ongeveer 200.000 euro per hectare (eenmalig in de periode tot 2050).

De meerkosten voor wegonderhoud als gevolg van bodemdaling liggen in het landelijk gebied tussen de 90 en 300 euro per jaar. In stedelijk gebied is dit hoger: in Gouda komen de kosten bijvoorbeeld uit op 350 tot 1.050 euro per hectare per jaar. De meerkosten als gevolg van de slappe bodem voor rioolbeheer komen voor het landelijk gebied uit op 55 euro per hectare per jaar en voor stedelijk gebied op 295 euro per hectare per jaar. Om deze cijfers in perspectief te plaatsen: voor het gehele bodemdalingsgevoelige gebied in Nederland (waarvan ruim 1/3 in het Groene Hart ligt) zijn de extra kosten tot 2050 bij het huidige prijspeil in het stedelijk gebied circa 20 miljard euro en in het landelijk gebied maximaal 1 miljard euro. Voor het Groene Hart betekent dit een kostenpost van naar verwachting 5 à 10 miljard euro tot 2050.

Maatregelen in het landelijk gebied

De aandacht voor bodemdaling in het Groene Hart is de laatste jaren sterk toegenomen. Dit heeft onder andere geleid tot meer inzet op onderzoek en experimenten in het Veenweide Innovatiecentrum in Zegveld en op kleine schaal elders in het Groene Hart. Ook is gewerkt aan het versterken van een gezamenlijke gecoördineerde inzet daarop via (de deelepedities van) het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling. Hieruit komt onder andere naar voren dat maatregelen in het beheer en gebruik van veengronden kunnen leiden tot een vermindering van de bodemdaling. De hoogste impact heeft de transitie naar natte natuur, aldus het PBL. Maar ook passieve vernatting van gronden (peilfixatie) in combinatie met extensivering van de bedrijfsvoering (en mogelijk een omschakeling naar natte teelten) draagt daar sterk aan bij. Daarnaast is de toepassing van onderwaterdrainage een belangrijke maatregel, waarop momenteel stevig wordt ingezet door betrokken overheden en landbouwbedrijfsleven (zie onder).

Dikte oxideerbare veengrond

Kaart 9.2 : Dikte oxideerbare veengrond Zuid Holland

Peilfixatie en/of actieve vernatting

Door het grondwaterpeil te fixeren op de huidige stand, in plaats van het telkens naar beneden te brengen, wordt de bodemdaling geremd. De mate waarin dit gebeurt is afhankelijk van de samenstelling van de bodem en de actuele grondwaterstand. Zo zal, naar verwachting, de bodemdaling in de Krimpenerwaard door peilfixatie in 2050 geen 42 cm, maar 31 cm bedragen. Er kan ook voor gekozen worden om in bepaalde gebieden actief te gaan vernatten door peilopzet. Dat zal dan wel tot andere vormen van grondgebruik en aangepaste bedrijfssystemen leiden.

Onderwaterdrainage

Voor grondeigenaren kan de toepassing van infiltratie met onderwaterdrainage (OWD) interessant zijn om òn natschade aan gewassen te beperken òn bodemdaling te beperken. Uit diverse onderzoeken blijkt dat onderwaterdrainage de bodemdaling op termijn met 50% kan verminderen. Echter, omdat er nog geen ervaring is met grootschalige toepassing van OWD en wat dat betekent voor het waterbeheer en de houdbare effectiviteit van de maatregel, is gecontroleerde opschaling en monitoring nog nodig (zoals gaat gebeuren in de, in 2018 gestarte, eerste grootschalige pilot OWD in polder Lange Weide). De toepassing van onderwaterdrainage lijkt in elk geval een kansrijke strategie om de bodemdaling te remmen. Inzicht in de potentie die OWD biedt en de mate waarin het wordt toegepast is om deze reden interessant. Het toepassen van onderwaterdrains is uiteindelijk gebiedsgericht maatwerk. Overigens is er nog wel veel (wetenschappelijke) discussie over de kosten en de effectiviteit van deze maatregel.

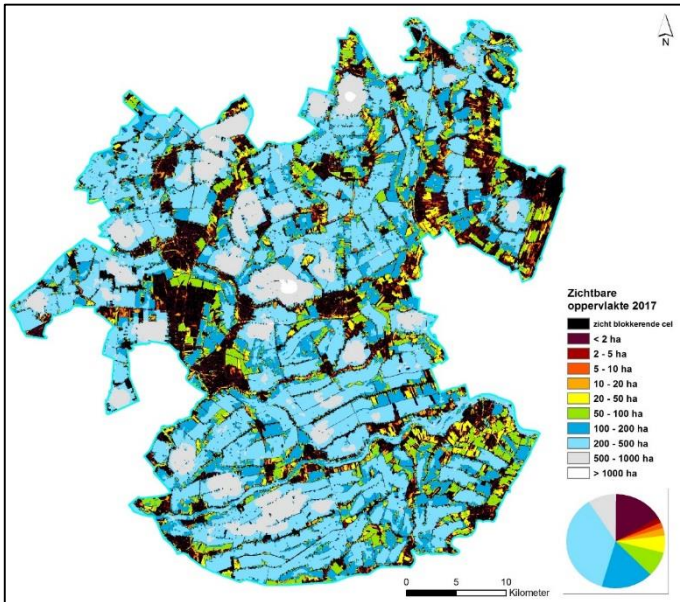
Natte teelten

Ook het (gedeeltelijk) overschakelen van melkveehouderij naar de teelt van gewassen die gedijen in nattere omstandigheden (zoals lisdodde of cranberries) kan een aanpak zijn ter beperking van de bodemdaling. In het Groene Hart wordt in toenemende mate geëxperimenteerd met nieuwe teelten, al is het totale areaal nog zeer beperkt, evenals het economische perspectief en/of de daarvoor nodige volledige ketens. Ook wordt er onderzocht of natte teelten meer geïntegreerd kunnen worden in nieuwe bedrijfssystemen, waarin de productie van melk en vlees gecombineerd wordt met natte teelten.

10. Ruimtelijke kwaliteit

Openheid van het landschap

Openheid van het landschap

Kaart 7.2 : Openheid van het Landschap, Bron: Wageningen UR

Openheid van het landschap

De openheid van het landschap is berekend met behulp van het model ViewScape (Wageningen UR). Het model kijkt, bij wijze van spreken, vanaf elk aangeboden analysepunt op ooghoogte 360 graden om zich heen en registreert de locaties waar het zicht wordt geblokkeerd. Op basis daarvan kan de oppervlakte van het zichtbare deel van het landschap worden berekend. Deze variabele is gebruikt als maat voor de openheid van het landschap. De meting is voor het eerst in 2014 uitgevoerd en voor 2017 is nieuwe analyse gemaakt. Daaruit bleek dat het beeld voor 2017 niet wezenlijk veranderd is ten opzichte van 2014.

11. Energietransitie

Energieverbruik en CO₂-uitstoot

Inleiding: Energietransitie

Het tegengaan van klimaatverandering door middel van de energietransitie blijft binnen het Groene Hart (en Nederland) een onverminderd belangrijk en actueel onderwerp.

In het "Perspectief Groene Hart 2040" wordt de volgende ambitie uitgesproken: Het is onvermijdelijk dat ook het Groene Hart substantieel ruimte maakt voor de eigen energieopgave (wind, zon, water, aardwarmte, biomassa). In 2040 moet het Groene Hart goed op weg naar duurzame energieopwekking. Opwekking en verbruik van energie (voor huishoudens en bedrijven) moet in 2050 in evenwicht zijn. Positionering en inpassing van (duurzame) energie-installaties gebeurt zorgvuldig. Hiervoor zijn op alle overheidsniveaus eenduidige uitgangspunten voor het Groene Hart nodig.

De volgende sub-thema's komen bij het onderwerp "Energietransitie" aan bod:

- De ontwikkeling van CO₂-uitstoot
- Ontwikkeling in energieverbruik
- Ontwikkelingen in het aandeel hernieuwbare energie
- Zonne-energie
- Windturbines: aantal locaties, vermogen en productie

Cijfers energietransitie

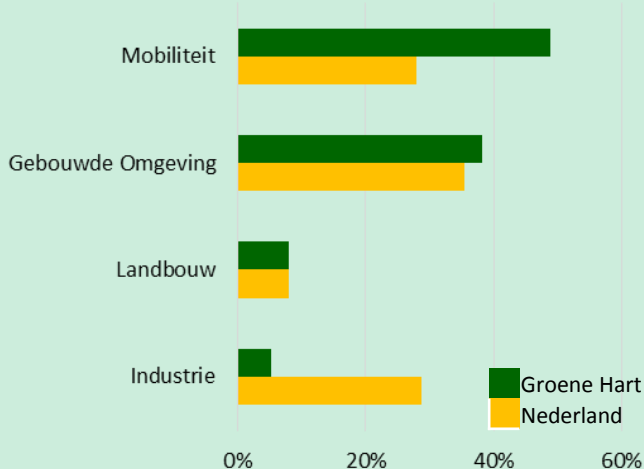
De absolute omvang van het energieverbruik en uitstoot in het Groene Hart zijn lastig te bepalen. Voor deze thema's bestaan alleen schattingen op gemeentelijk niveau. In navolging van de monitor uit 2016 is ervoor gekozen om:

- Alle gemeenten waarvan het oppervlakte voor meer dan 50% binnen het Groene Hart ligt 100% mee te nemen in de analyse.
- De gemeenten die voor minder dan 50% binnen het Groene Hart liggen aldus buiten beschouwing te laten.

Indicatief is er in het Groene Hart op basis van gegevens van de Klimaatmonitor (Ministerie I&M) een verbruik van ongeveer 68.000 TJ in 2016. Dit is 3,7% van het totale energieverbruik in Nederland.

Energieverbruik per sector

Grafiek 11.1: Energieverbruik per sector (peiljaar 2016), Groene Hart vs. Nederland, Bron: Klimaatmonitor RWS 2016

Energieverbruik

Landelijk gezien daalt het energieverbruik de laatste jaren geleidelijk. In het Groene Hart is deze daling iets sterker dan het Nederlands gemiddelde.

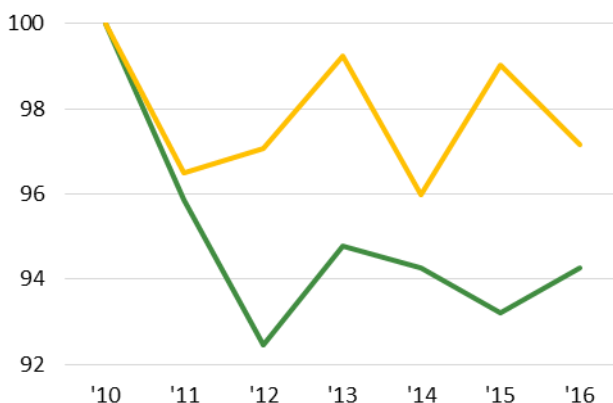
Net als in de vorige monitor is ook splitsing naar verbruik per sector gemaakt. De gebouwde omgeving en mobiliteit blijven de grootste energieverbruikers verantwoordelijk voor respectievelijk 38% en 49% van het totaal in 2016. Voor mobiliteit komt ongeveer de helft van het verbruik door snelwegen. De andere sectoren, landbouw (8%) en industrie (5%), hebben slechts een klein aandeel in het totale energieverbruik. De industriële sector laat in het Groene Hart de laatste jaren een grote daling zien in het energieverbruik. Deze daling is aanzienlijk sterker dan op landelijke niveau, waar het verbruik van industrie constant is gebleven ten opzichte van 2010.

CO₂-uitstoot*:

Figuur 10.2 geeft de ontwikkeling van de CO₂ vanaf 2010, voor zowel Nederland als het Groene Hart, weer. Het gaat om de uitstoot van alle sectoren gezamenlijk. De uitstoot is sinds 2010 in het Groene Hart sneller afgenomen dan het landelijk gemiddelde. In sommige jaren loopt het echter wel weer op. Zo is het tussen 2015 en 2016 met 1,1% toegenomen. De daling was het sterkst tussen 2010 en 2012.

* De CO₂-uitstoot wordt berekend door de energiedragers (bijvoorbeeld kWh elektriciteit, m³ gas, liters benzine) te vermenigvuldigen met de emissiefactor van die energiedrager. De cijfer zijn exclusief de uitstoot door oxidatie van veen.

Ontwikkeling CO₂-uitstoot t.o.v. 2010

Grafiek 11.2: CO₂-uitstoot 2010-2016 Groene Hart vs. Nederland, Bron: Klimaatmonitor RWS 2016

11. Energietransitie

Hernieuwbare energie: Zonne-energie

Hernieuwbare energie:

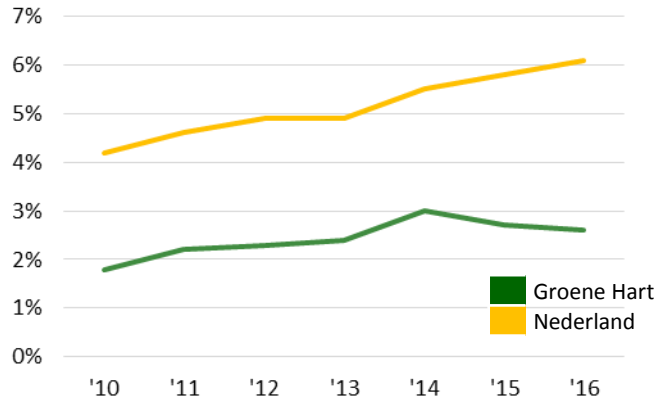
De ontwikkeling van het aandeel hernieuwbare energie wordt in grafiek 10.3 weergegeven. Het gaat zowel om biobrandstof vervoer, hernieuwbare warmte als hernieuwbare elektriciteit.

Het Groene Hart blijft achter bij de rest van Nederland. In de meest recente cijfers scoort van de Groene Hart gemeenten alleen Lopik beter dan het Nederlands gemiddelde. Tot 2015 scoorde Giessenlanden ook telkens boven het landelijk gemiddelde, maar in 2016 is dit niet meer het geval.

Om aan de gestelde ambitie te voldoen: "in 2040 goed op weg te zijn voor volledige energieneutraliteit in 2050" moet er nog veel werk verzet worden.

Vrijwel alle hernieuwbare energie wordt opgewekt door vooral windturbines en deels zonnepanelen. Hier wordt in het vervolg dieper op ingegaan.

Aandeel hernieuwbare energie

Grafiek 11.3: Jaarlijkse aandeel hernieuwbare energie t.o.v. het totale energieverbruik, Bron:

Geleverd vermogen van PV-panelen

Kaart 11.1: Geleverd vermogen van PV-panelen in 2017, Bron: Klimaatatlas

Landelijk gezien wordt in steden de meeste energie opgewekt uit PV panelen. Ook enkele agrarische regio's in Friesland, Drenthe, Flevoland en Noord-Limburg scoren beter bij het opwekken van zonne-energie dan het Groene Hart. Vooral nog is de opbrengst van zonne-energie binnen het Groene Hart geheel toe te schrijven aan zonnepanelen op daken, er zijn namelijk geen zonneparken.

Theoretische potentie Zonne-energie

De Nationale Energie Atlas bevat een landelijke analyse van gebieden die potentieel in geschikt kunnen zijn voor de realisatie van zonneparken. Hierbij is voornamelijk gekeken naar de fysieke factoren van gebieden. Of een zonnepark voor de omgeving wenselijk is, of dat beleid dergelijke parken niet toe staat is buiten beschouwing gelaten. Indicatief laat de analyse wel zien dat de ontwikkeling van zonneparken goed mogelijk is in het Groene Hart. Dit komt voornamelijk door het agrarische karakter en de openheid van het gebied. Los van het stedelijk gebied, infrastructuur, beschermde natuur gebieden en gebieden met veel opgaande begroeiing er voldoende geschikte ruimte is.

Overigens geldt nog steeds (net als in de vorige monitor) dat het beleid van de drie Groene Hart-provincies erop gericht is om (eerst) naar andere locaties te zoeken in plaats van naar locaties in het 'open veld'. Dan gaat het binnenstedelijk vooral om daken en buiten stedelijk met name om plekken langs infrastructuur, in pauzelanden, in restructies en in gebieden die aansluiten op stedelijk gebied.

Zonne-energie

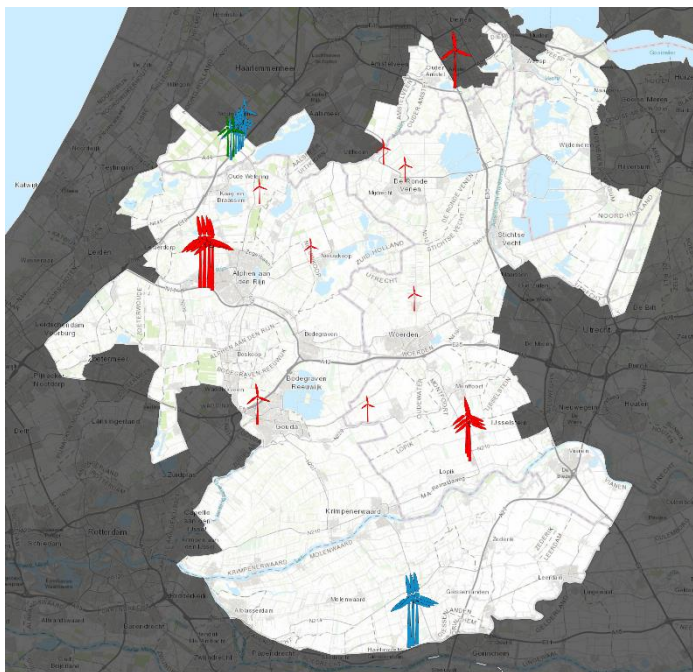
Kaart 10.1, uit de Nationale Energie Atlas, laat het geleverde vermogen van PV-panelen in 2017 zien. Het Groene Hart behoort, net als in de vorige monitor, nog steeds tot de middenmoot als het aankomt op het opwekken van zonne-energie. Alphen aan den Rijn is de best scorende gemeente binnen het Groene Hart en valt in de op één na hoogste klasse.

Zonneweides kunnen, bij een efficiënte opstelling, een stroomopbrengst van 500 MWh per ha realiseren. Dit betekent dat een zonnenveld van 6 ha een vergelijkbare opbrengst genereert als een nieuwe, hoge (> 125 m) windmolen op land in West-Nederland. Hiermee kunnen 2.500 woningen van stroom worden voorzien (Bron: J. Spruijt. 'Wat levert een zonneweide per ha op?' (Accres-Wageningen UR, 2015) en POSAD, 2016).

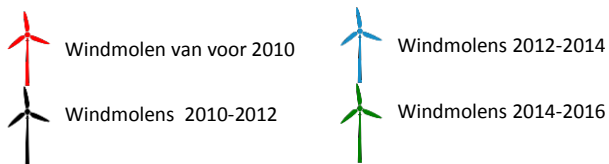
11. Energietransitie

Hernieuwbare energie: Windenergie

Locaties windturbines Groene Hart

Kaart 11.2: Locatie windturbines in het Groene Hart, Bron: Kadaster 2018

Windenergie

Ondanks de duidelijke ruimtelijke impact zijn er wel windturbines geplaatst in het Groene Hart. Vanuit de Basisregistratie Topografie zijn de windturbines in kaart gebracht.

Er zijn 26 windturbines en sinds de vorige monitor (2016) zijn er geen nieuwe bijgebouwd.

Dat het vermogen relatief harder is gestegen dan het aantal windturbines komt vooral doordat de turbines die na 2010 zijn gebouwd allemaal hoger zijn dan 75 meter, waar er eerder ook lagere turbines gebouwd werden. Bijna de helft van de windturbines in het Groene Hart is hoger dan 125 meter. Kaart 10.2 toont de ligging van alle windturbines in het Groene Hart. De grote van de molen symboliseert hierbij (in verhouding) de hoogte van de windturbines.

De meer centraal gelegen windturbines dateren alle van voor 2010, de nieuwere zijn aan de randen van het Groene Hart gesitueerd.

12. Mobiliteit en bereikbaarheid

Omvang van het wegennet

Inleiding: Mobiliteit en bereikbaarheid

Zowel vanuit leefbaarheid als vanuit economisch oogpunt is bereikbaarheid een belangrijk thema. Het gaat om de reistijd tussen de woning, de werkplek en stedelijke voorzieningen.

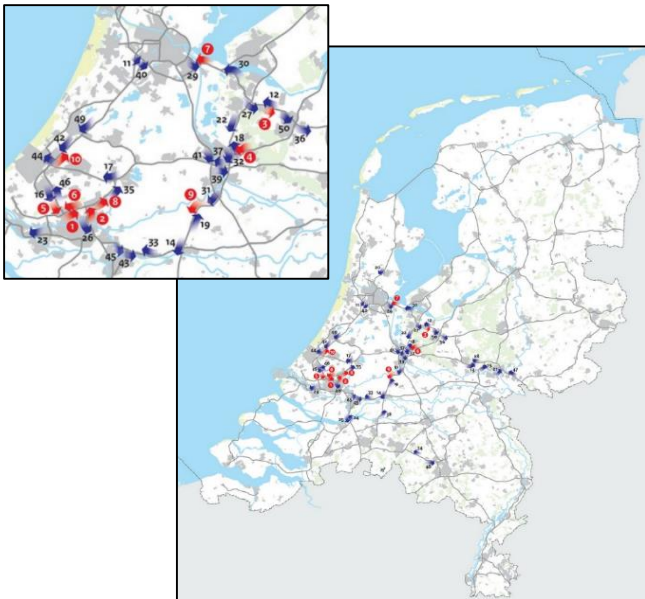
In potentie bevinden er zich veel arbeidsplaatsen en voorzieningen in de directe nabijheid van het Groene Hart. De bereikbaarheid van deze voorzieningen wordt voor een groot deel bepaald door de doorstroming op doorgaande verbindingen. De afstand kan kort zijn, maar als er oponthoud ontstaat zoals files, kan de reistijd snel oplopen.

Vooraf aan de randen van het Groene Hart is dit een probleem. Rond de uitvalswegen van de steden neemt de druk op de infrastructuur toe.

Om inzicht te geven in bereikbaarheid van het Groene Hart zullen een aantal onderwerpen behandeld worden :

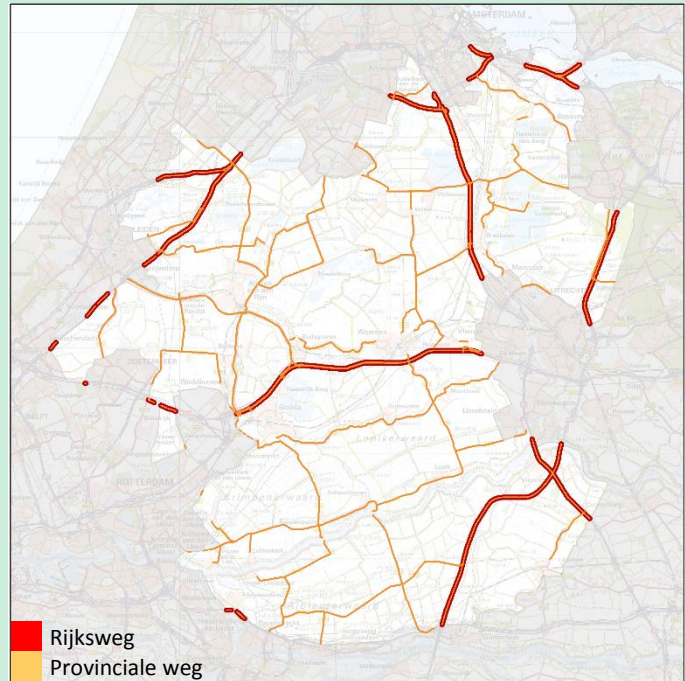
- De omvang van het wegennet
- Files en vertragingen
- Woon-werk verkeer (pendel)
- Tevredenheid OV

File Top 50

Kaart 12.2: File Top 50 (01-05-2017 t/m 30-04-2018), Bron: Rijksoverheid MIRT 2018 <https://www.mirtoverzicht.nl/mirt-gebieden/nationaal/file-top-50>

Wegenpatroon in het Groene Hart

Kaart 12.1: Wegenpatroon in het Groene Hart 2018, Bron: Kadaster 2018

Wegennet

Op kaart 11.1 is het wegenet in het Groene Hart weergegeven. De afgelopen 10 jaar is het wegenpatroon grotendeels gelijk gebleven. De capaciteit is echter wel vergroot door verbredingen. Voor het Groene Hart: Extra rijstroken langs de A2, de A4, de A12 en de N210 (in de Krimpenerwaard).

Files en vertragingen

Kaart 11.2 toont de door Rijkswaterstaat jaarlijks opgestelde file-top 50. Een groot deel van de files concentreert zich in en rond het Groene Hart.

Behalve op de rijkswegen loopt het ook zeer geregeld vast op het onderliggende netwerk binnen het Groene Hart. Het gaat dan zowel om de N11 (met name de aansluiting op de A4 en A12) en de N207 (met name de knelpunten tussen Leimuiden en Gouda). Dit zijn de laatste schakelstukken in de interlokale routes, naar dorpen en verschillende bedrijfslocaties. Over het onderliggende netwerk zijn geen gegevens beschikbaar over de mate van vertraging.

12. Mobiliteit en bereikbaarheid

Woon- werkverkeer

Woon- werkverkeer: Reisafstand

De goede bereikbaarheid van banen maakt het Groene Hart een populair gebied om te wonen. De gemiddelde woon- werkafstand die inwoners van het Groene Hart afleggen is in 2016 (meeste recente CBS cijfers) 19 km. Vergeleken met het voorgaande jaar is deze afstand iets (400 meter) toegenomen. Tussen 2014 en 2015 was dit nog 300 meter afgenomen. De afstand tot het werk is gemiddelde gezien korter dan in de rest van het land. Voor de meeste gemeenten binnen het Groene Hart ligt de gemiddelde afstand tussen de 18 en 19 kilometer. De gemeente Leerdam scoort, met een gemiddelde van 24 km, aanzienlijk hoger (in het zuidoostelijk deel van het gebied is de bereikbaarheid iets minder). Amstelveen heeft de kortste woon-werkafstand met 14,5 km.

Bij deze afstanden moet wel opgemerkt worden dat het gaat om gemeentelijk gemiddelden. Dit is het enige schaalniveau waar de (open) data voor beschikbaar zijn. Wanneer verder ingezoomd wordt op de individuele kernen binnen de gemeente, zullen er plekken zijn waar de afstand verder is dan het gemeentelijk gemiddelde.

Cijfers reisafstand

Voor de gemiddelde woon-werkafstand (pendel) bestaan alleen schattingen op gemeentelijk niveau. Er is ervoor gekozen om:

- Alle gemeenten waarvan het oppervlakte voor meer dan 50% binnen het Groene Hart ligt 100% mee te nemen in de analyse.
- De gemeenten die voor minder dan 50% binnen het Groene Hart liggen aldus buiten beschouwing te laten.

	2014	2015	2016
Inwoners uit Groene Hart	18,9	18,6	19,0
Werknemers in Groene Hart	19,3	18,7	19,0
Nederland	22,8	22,8	22,7

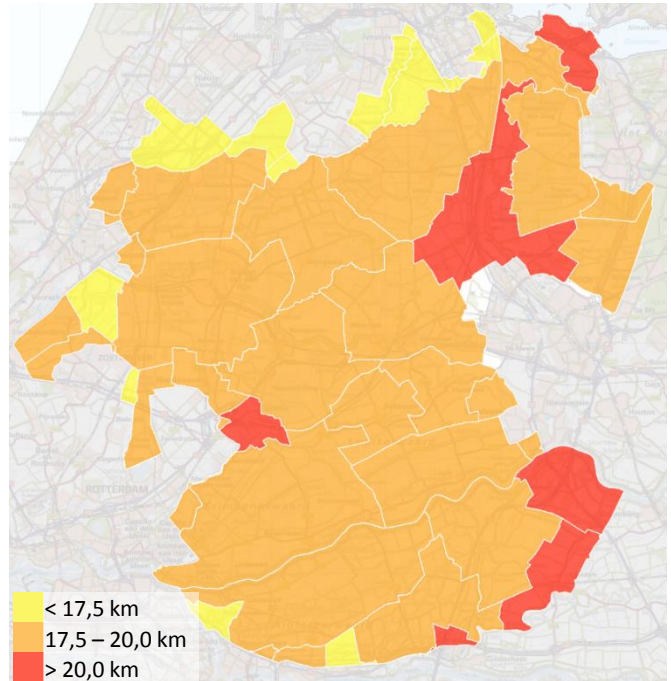
Tabel 12.1: Gemiddelde woon-werk afstand (kilometers) voor het Groene Hart en Nederland (2014 t/m 2016), Bron CBS (2018)

Woon- werkverkeer: Reistijd

Reisafstand vertelt niet het hele verhaal. De reistijd is, zeker in de Randstad, bepalender als indicator voor de bereikbaarheid van werk.

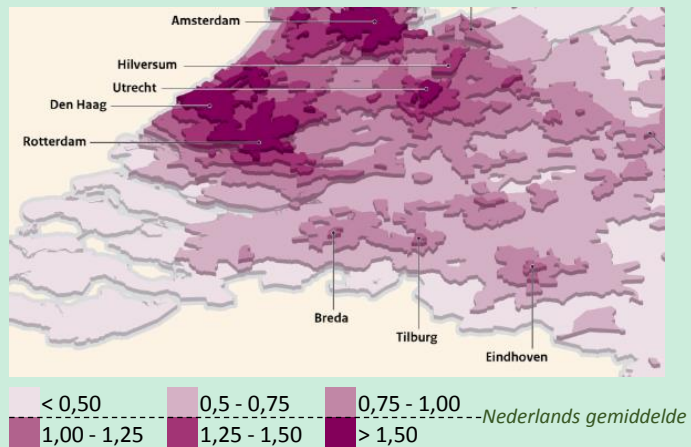
Kaart 11.4 laat zien welke gebieden boven of beneden het Nederlands gemiddelde scoren qua bereikbaarheid van banen. Ook op dit punt wordt het Groene Hart goed beoordeeld. Los van de vier grote steden scoort geen regio in Nederland beter.

Gemiddelde afstand woon-werkverkeer

Kaart 12.3: Gemiddelde afstand woon-werkverkeer per gemeente in het Groene Hart, Bron: CBS 2016

Woon- werkverkeer: Reistijd

Kaart 12.4: Bereikbaarheid van banen, Bron: Planbureau voor de Leefomgeving 2014, Bereikbaarheid verbeeld: 14 infographics over mobiliteit, infrastructuur en de stad

Woonwerkverkeer: Richting

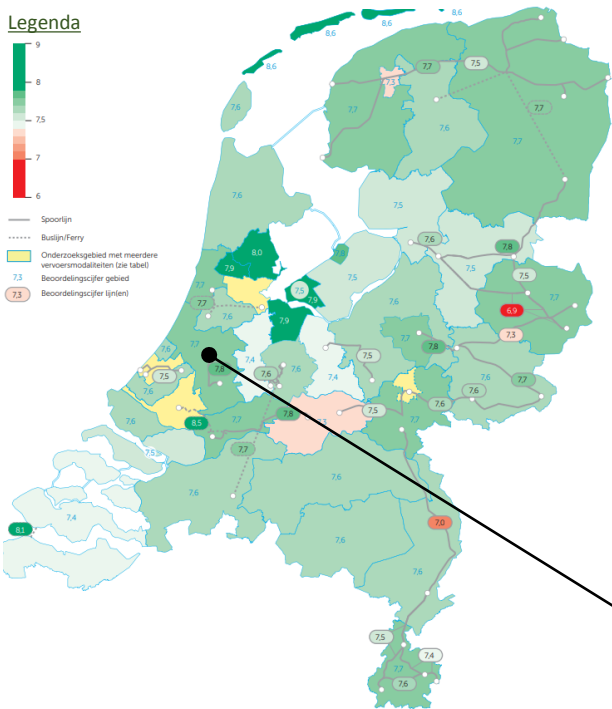
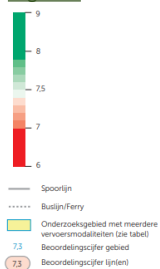
Bijna de helft van de forensen reist dagelijks naar de nabij gelegen grote steden. Met name naar Amsterdam en Utrecht en hun bijbehorende metropoolregio's. De stroom met forensen die vanuit de omliggende steden richting het Groene Hart reizen is kleiner, maar nog altijd substantieel.

12. Mobiliteit en bereikbaarheid

Beoordeling openbaar vervoer

Klanttevredenheid Openbaar Vervoer

Legenda

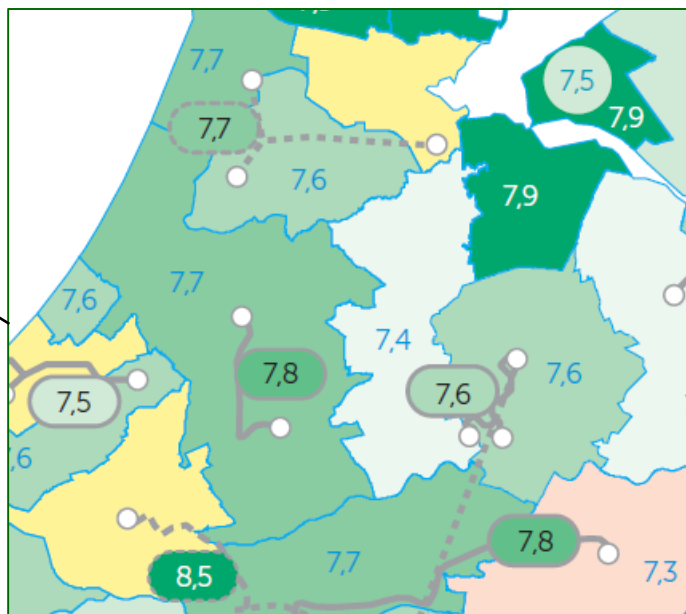
Tevredenheid Openbaarvervoer

Jaarlijks voeren het CROW-KpVV (Kennisplatform Verkeer en Vervoer KpVV) een klanttevredenheidsonderzoek uit voor het openbaarvervoer. Aan de hand van indicatoren als stiptheid, ritprijs, rijstijl en veiligheid wordt een score bepaald.

De afgelopen zes jaar is de klantwaardering voor het lokale en regionale vervoer gestegen. Over het algemeen werd in 2017 een rit in Nederland beoordeeld met een 7,6. In de vorige monitor was dit nog een 7,5.

Op de meeste plekken in het Groene Hart wordt het openbaar vervoer iets hoger beoordeeld dan het nationale gemiddelde.

Amsterdam	Den Haag	Rotterdam
Bus 7.8	Bus 7.8	Bus 7.7
Tram 7.5	Tram 7.8	Tram 7.8
Metro 7.4		Metro 7.7
Arnhem		
Trolleybus 7.9		

Kaart 12.3: Klanttevredenheid Openbaar Vervoer in het Groene Hart, 2017. Bron: OV-Klantenbarometer 2017.

